

Til
Naturstyrelsen
Gjøddinggård, Førstballevej 2
7183 Randbøl

Landskab og Skov
J.nr. 2021 - 10297
Ref. Niebj
Den 1. August 2022

Afgørelse om, at Naturnationalpark Fussingø ikke er omfattet af krav om miljøvurdering

Miljøstyrelsen har den 29. april 2021 modtaget Naturstyrelsens ansøgning via Randers Kommune om etableringen af Naturnationalpark Fussingø.

Afgørelse

Miljøstyrelsen har på baggrund af en screening vurderet, at projektet ikke vil kunne påvirke miljøet væsentligt og derfor ikke er omfattet af krav om miljøvurdering. Afgørelsen er truffet efter § 21 i miljøvurderingsloven¹.

Afgørelsen er ikke en tilladelse, men alene en afgørelse om, at projektet ikke skal gennemgå en miljøvurderingsproces. Naturstyrelsen har ansvar for at indhente eventuelle nødvendige tilladelser og dispensationer for at realisere projektet.

Screeningen er gennemført med udgangspunkt i det projekt, som er beskrevet i ansøgningen og på baggrund af de miljømæssige forudsætninger, som er gældende på screeningstidspunktet.

Hvis projektet ændres, er Naturstyrelsen forpligtet til at ansøge igen med henblik på at få afgjort om ændringen er omfattet af krav om miljøvurdering.

Afgørelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år, jf. miljøvurderingslovens § 39.

Sagens oplysninger

Ansøgningen er indgivet i henhold til § 18 i miljøvurderingsloven. Ansøgningen er fremsendt til Miljøstyrelsen, som varetager kommunalbestyrelsens opgaver og beføjelser for anlægget, jf. § 3, stk. 1, nr. 1, i miljøvurderingsbekendtgørelsen², da staten er bygherre. **Naturstyrelsens ansøgning er vedlagt som bilag 1, mens projektbeskrivelsen fremgår af bilag 2, væsentlighedsvurdering udgør bilag 3, supplerende oplysninger fremgår af bilag 4 og behandling af høringssvar som bilag 5.**

¹ LBK nr. 1976 af 27/10/2021 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

² BEK nr. 1376 af 21/06/2021 Bekendtgørelse om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter

Projektet er omfattet af bilag 2, 10g i miljøvurderingsloven: Dæmninger og andre anlæg til opstuvning eller varig oplagring af vand (projekter, som ikke er omfattet af bilag 1).

Indledning og baggrund for projektet

Den 19. juni 2020 blev aftalen ”Naternationalparker og mere natur på land og i havet” indgået mellem regeringen, Radikale Venstre, SF, Enhedslisten og Alternativet.

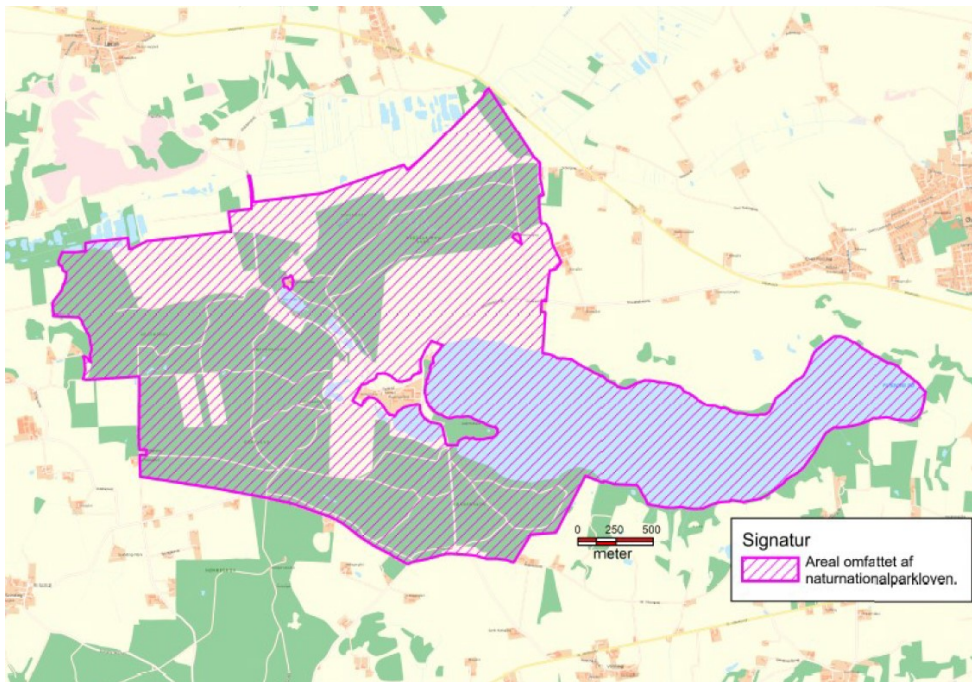
Hovedformålet med naternationalparkerne er at styrke områdernes natur og biodiversitet ved at give mulighed for etablering af større sammenhængende naturområder, hvor naturen i højere grad end i dag kan udvikle sig på egne præmisser, og hvor der kan udsættes store planteædere med henblik på, at de kan udføre en vigtig økosystemfunktion. Herved tilstræbes så vidt muligt naturlige økosystemer. Naternationalparkerne skal samtidig give mere spændende naturoplevelser og dermed mulighed for mere friluftsliv og øget turisme i de pågældende områder.

Naternationalpark Fusingø etableres som en af de to første naternationalparker i Danmark. Naternationalpark Fusingø omfatter gennemførelsen af 8 delprojekter med genskabelse af naturlig hydrologi, som varierer mellem ca. 0,35 ha og 41,5 ha og samlet har et areal på 88 ha samt 2 projekter om hydrologisk genoprettelse i engene øst for Tuemosen, som er en del af LIFE-projektet Højmoser i Danmark. Miljøstyrelsen har vurderet, at selvom der ikke er hydrologisk forbindelse mellem alle, er alle delprojekterne en del af det samlede konkrete projekt om at genskabe et større sammenhængende naturområde – Naternationalpark Fusingø. Denne afgørelse gælder derfor også for LIFE-projektet vedr. engene øst for Tuemosen (j.nr. 2020-21815)

Denne screening behandler derfor vådområdeprojekterne samlet og i sammenhæng med de øvrige projekttiltag for Naternationalpark Fusingø.

Projektbeskrivelse

Naternationalparken har et areal på 833 ha og er beliggende i Randers Kommune (figur 1).

Figur 1 – Geografisk placering af Naturnationalpark Fussingø.

Naturnationalparken har til formål at bidrage til at styrke naturen og biodiversiteten i Danmark. Målet er at opnå et økosystem med naturlige processer og dynamikker og minimal grad af forvaltning.

Etablering af naturnationalparken omfatter følgende aktiviteter:

- 1) Etablering af hegn omkring naturnationalparken
- 2) Biodiversitetsfremmende tiltag
- 3) Genopretning af naturlig hydrologi
- 4) Udsætning af store planteædende pattedyr
- 5) Etablering af friluftsfaciliteter, herunder stier

1) Etablering af hegn omkring naturnationalparken

Der etableres et 2 m højt hegn omkring naturnationalparken. Hegnslinjen har en samlet længde på ca. 14,5 km og består af indre og ydre hegn, indgange og flydespærringer.

Hegnet er et vildthegn af stål og med træpæle. Træpælene er afbarkede pæle af akacie- eller robinietræ (FSC/PEFC certificerede), som er valgt som træsort af hensyn til holdbarhed. Hjørnepæle er runde med en diameter på 14-17 cm. Mellem- og skråstivere er halvskårne med en radius på ca. 7 cm målt vinkelret på den halvskårne flade eller runde pæle med diameter på 10 cm. Længden på pælene er mellem 3 og 4 m. Pælene nedrammes. Hegnet etableres med henblik på at holde græssende dyr inde i parken og på den måde sikre et naturligt ekstensivt græsningstryk i området. Fugle, insekter og mindre pattedyr kan frit passere hegnet, som ikke fastgøres til jordoverfladen. I hegnet vil der være 40 vildtpassager, bl.a. i form af mindre ”porte” placeret ved eksisterende og kendte vildtveksler i terrænet.

Der etableres flydespærringer i Fussing Sø for at holde krondyrene inden for naturnationalparken. Der udlægges 2 flydespærringer, en nordlig med en længde på ca. 700 m og en sydlig på ca. 1.000 m. Landhegnene, bestående af gitternet påmonteret på stålprofiler, vil blive ført ud i vandet til ca. 2,5 m dybde. Herfra vil det blive udlagt en flydespærring, som skal ligge så højt i vandet, at et svømmende dyr ikke kan kigge over det, og på en bunddybde, så et dyr ikke kan springe over ved at sætte af på søbunden. Spærringerne vil derfor blive lagt ud langs søbredden, hvor bunddybden er ca. 2,5-3 m.

Flydespærringerne vil blive opbygget af matsorte ikke reflekterende PEH rør i sektioner af ca. 50 m og med en diameter på ca. 50 cm. De vil blive lukket med påsvejsede endekapper og med ballast, der gør, at en tredjedel af røret er under vandlinjen. Dvs. at ca. 30 cm af spærringen vil være over vandlinjen. Sektionerne samles, og hver enkel samling forankres med kæder til en betonklods eller anker på bunden.

Anlægsfasen

Opsætningen af hegn finder sted i 3,5 m bredt arbejds spor. Anlægsperioden skønnes samlet at være ca. 5 måneder. Rydningen af dele af arbejds sporet til opsætning af hegn forventes at have en samlet varighed på ca. 1,5 måned. Selve hegnsopsætningen, etablering af færister og flydespærringer vil have en varighed på ca. 3,5 måned. Der vil blive arbejdet i dagtimerne. På det enkelte hegnsstræk, vil der således være tale om, at der arbejdes af to omgange med hhv. rydning og opsætning af hegn. Hver arbejdsproces vil på det enkelte sted være af op til en uges varighed, men oftest kun 1-2 dage.

Under anlægsfasen fjernes træer og anden opvækst i et arbejds spor af en bredde på 3,5 m langs hegns linjen, så maskinen, der skal sætte hegn, kan komme rundt. Hvor hegns linjen afsættes, inden for arbejds sporet, knuses småtræer og buske til terrænoverflade eller stød fra fældede træer nedskæres til max. 5 cm over terræn. Store løvtræer (gamle træer og træer med hulheder) vil blive efterladt i arbejds sporet og der køres uden om disse. På lange strækninger i hegns linjen vil der ikke være behov for at fælde eller knuse små-træer og buske, fordi området indeholder flere lysåbne naturtyper (marker, overdrev og ådalens enge) i hegns linjen og gamle bølgebevoksninger med større afstand mellem træerne. Hegnet opsættes efter etablering af arbejds sporet, som udgangspunkt i rette linjer mellem strammepæle i princippet trukket efter en snor. Dog således, at særligt gamle træer eller træer med hulheder bevares.

Der etableres et udslusningshegn i den sydvestlige del af indhegningen, hvoraf ca. halvdelen er et midlertidigt hegn, der kan sættes op efter behov. Udslusningshegn anvendes i forbindelse med udsættelse af dyr i naturnationalparken. Når dyrene ankommer til naturnationalparken, opholder de sig en tid i det lille udslusningshegn, hvor der kan føres opsyn med, at de har det godt, inden de lukkes ud i den store indhegning. Udslusningshegn kan efterfølgende benyttes, hvis der er behov for at udsætte yderligere dyr eller tilse/udtage dyr. Arbejdsplads (skurvogne, byggestrøm, oplag af materiale) vil i hegnets anlægsperiode blive placeret på p-pladser, etablerede veje og lignende robuste arealer.

Pælene håndteres maskinelt (pga. størrelse og vægt), og nedrammes med en traktormonteret pælenedrammer. Naturstyrelsen skønner, at kun en ganske lille andel af pælene vil skulle graves ned.

Etableringen af færisterne i eksisterende kommuneveje vil foregå ved udgravning af råjord og opfyldning med stabilgrus. Herefter støbes en betonramme, hvori færisterne placeres.

Udover hegnet etableres flydespærringerne, der kobles på hegnet. Flydespærringer etableres fra vandsiden fra båd og forankres på bunden. Sektionerne sammenkobles fra vandsiden. Landhegn etableres både fra land- og vandsiden. Fra landsiden anvendes køretøj på ballondæk eller køreplader.

Selve hegnsopsætningen vil samlet set, med etablering af færister og flydespærringer, have en varighed på ca. 3,5 måned. Der vil blive arbejdet i dagtimerne. Etablering af flydespærringer er anslået til at vare ca. 3 uger.

På en række steder er terrænet særligt blødt eller vådt. Jf. sædvanlig praksis vil der blive anvendt lettere grej og/eller køreplader. Kørsel med traktor mv. i arbejdsområdet vil give en forstyrrelse af de øverste jordlag. Forstyrrelsen af jordbunden vil være begrænset til selve arbejdsområdet.

På baggrund af valg af materiale til hegnet og deraf dets robusthed, har Naturstyrelsen vurderet, at en strømførende tråd på indersiden af hegnet, ikke vil være nødvendig. Såfremt det skulle vise sig, at dyrenes pelspleje på hegnet er problematisk i nationalparken, vil der kunne eftermonteres eltråd.

Driftsfasen

Hegnet placeres forskudt i arbejdsområdet, således at traktor (med hegnsruller og pælenedrammer) kan køre i arbejdsområdet under opsætning. Efter hegnets etablering bibeholdes transportlinjen på hegnets inderside (hvor terrænet tillader det) til det løbende tilsyn med hegnet. Transportområdet skal sikre passage for ATV/4WD.

Arbejdsområdet holdes åbent i en bredde på ca. 2 m, så hegnet kan tilses og repareres, og opvækst i og ved hegnet holdes nede. Materialevalget i hegn og pæle giver hegnet en forventelig levetid på 15-20 år. Der vil skulle ske et løbende tilsyn med hegnet for at sikre, at det er tæt. Der forventes tilsyn med hegnet min. 1-2 gange per måned. Fjernelse af opvækst vil fremadrettet ske løbende. Hyppigere i perioder med eksempelvis meget blæst/stormfald eller perioder hvor der dyrevelfærdsbehov, som kræver særlig opmærksomhed på hegnslinjen. I forbindelse med tilsynet vil huller i hegnet skulle repareres, ligesom der forventeligt vil ske udskiftninger af enkelte hegnspæle undervejs i hegnets levetid. For at sikre fremkommeligheden af transportlinjen vil der blive nedskåret evt. træopvækst.

Flydespærringerne tilses og vedligeholdes/udskiftes, når dette bliver nødvendigt.

2) Biodiversitetsfremmende tiltag

Formålet med de biodiversitetsfremmende tiltag er naturgenopretning, som betyder at potentialet for udvikling af biodiversiteten øges, og præget af hidtidig forstlig drift udviskes, så en vildere og mere naturlig skov kan få lov at udvikle sig. Tiltagene

fremmer udviklingen af processerne, som uden genopretningstiltagene ville kunne vare 50-100-150 år. Tiltagene følger Naturstyrelsens overordnede retningslinjer for forvaltning af urørt skov.

Biodiversitetsfremmende tiltag omfatter strukturfældninger, veteranisering af træer, fældning af oversøiske træarter og ikke hjemmehørende europæiske træarter, samt håndtering af invasive arter.

Strukturfældninger i yngre løvtræ (<80 år) finder i særlig grad sted i unge og meget ensartede ege- og bøgebevoksninger, som bl.a. blev plantet efter stormfaldet i 2005. Fældningerne i yngre løvtræ og i nåletræ sker ved hjælp af skovningsmaskine. Skovningsmaskine og udkørselsmaskine færdes udelukkende på det net af permanente kørespor (ikke befæstede), som allerede er blevet udlagt som led i den naturnære skovdrift i årene efter 2004. Brugen af skovningsmaskine og efterfølgende udkørsel af tømmer (kun fra bevoksninger med rødgran samt andre ikke hjemmehørende nåletræarter) vil give forstyrrelser ift. jordbunden på køresporene svarende til i den hidtidige skovdriftsudnyttelse af disse bevoksninger. I løvtræ ældre end 80 år og yngre end 150 år gennemføres strukturfældningerne motormanuelt (dvs. med motorsav). Idet der ikke skal hentes træ ud af disse ældre løvtræbevoksninger, vil omfanget af kørsel i bevoksningerne være begrænset til evt. tilfælde af indtrækning af risikotræer. Evt. forstyrrelse af jordbunden vil derfor alene være knyttet til selve fældningen. Arbejdet med strukturfældninger forventes at vare 1-2 dage per hektar per areal. Strukturfældningerne forventes at blive gennemført over 2 vintre/skovningssæsoner, så der kan tages de fornødne hensyn til bl.a. vejrlig.

Ved veteranisering laves der bevidste skader på stående, levende løvtræer, som skaber mulighed for langsom nedbrydning, og som derved medvirker til at accelerere forekomsten af dødt ved i naturnationalparken. I Fussingø består veteraniseringen af træer i basal brænding, beskadigelse af barken (hel eller delvis ringning eller i partier) og savning/skæring af hulheder. I ældre bevoksninger og på arealer i bevoksningerne <80 år, hvor maskinen ikke kommer, vil der blive gennemført veteranisering manuelt. Der er tale om få og små indgreb, som giver en kortvarig (få timer) forstyrrelse. Veteranisering i løvtræbevoksningerne finder i dag også sted som led i den eksisterende naturnære skovdrift i området.

I rødgranbevoksningerne, som er plantet i større, ensaldrende og homogene bevoksninger, gennemføres delvise rydninger eller kraftige strukturfældninger. De ældre bevoksninger strukturfældes i mindre grad. Samlet vil der ske delvis rydninger og strukturfældninger på ca. 29,6 ha i bevoksninger af rødgran, der ikke er habitatnatur. Bevoksninger med øvrige nåletræer i form af lærk og andre europæiske nåletræarter (fx ædelgran) ryddes delvist, og der frifældes omkring hjemmehørende løvtræer, så disse har mulighed for at klare sig i konkurrencen.

Fældningsindsatsen i forhold til oversøiske træarter som rødeg, tsuga, cypres, thuja, grandis, douglasgran, sitkagran og nobilis, vil ske overensstemmelse med træartens selvforyngelsespotentialer. Enkelte oversøiske træarter kan bevares som enkeltstående træer eller træer i holme, hvis de har særlig biologisk eller landskabelig værdi. Indsatsen for at reducere omfanget af sitkagran og tsuga, som ikke spises af dyrene og har en aggressiv selvforyngelse, vil være mest intensiv, og de vil som udgangspunkt blive fjernet.

I forbindelse med Naturstyrelsens eksisterende, løbende overvågning bekæmpes og reguleres invasive arter som hidtil.

Efter anlægsfasen og fremadrettet vil der motormanuelt kunne nedskæres/fjernes eventuel opvækst fra invasive arter samt ikke-hjemmehørende arter, der opfører sig aggressivt selvforrygende som fx sitka og tsuga.

Der vil som led i disse tiltag desuden ske lysstilling af værdifulde veterantræer.

3) Genopretning af naturlig hydrologi

I forbindelse med Naturnationalpark Fussingø forventes gennemført 8 mindre delprojekter med genskabelse af naturlig hydrologi. Det der typisk er sket i det kuperede terræn i Fussingø er, at de små vandløb er blevet udgrøftede, og der er lavet sidegrøfter i toppen af vandløbene for at udvide dræningseffekten. En del af vandløbene passerer skovveje, hvor de er rørlagt under vejen. Derudover er der grøftning i dele af skovene, samt drænrør i markerne og drænrør og større grøfter i engene ned mod Skals ådalen. Projekterne skal genskabe så naturlige forhold som muligt uden at påvirke naboarealer eller den opretholdte infrastruktur (fx kommuneveje og bygninger). Det samlede maksimale areal, der påvirkes af projekterne er ca. 88 ha. Engarealerne og særligt de tidligere marker, der indgår i de 88 ha påvirkes kun delvist.

Alle hydrologiprojekter er forskellige mht. omfang og beliggenhed (geografi og topografi). I sin udførelse har hydrologiprojekterne i naturnationalparkerne nogle fællestræk med de mere klassiske vådområdeprojekter i det åbne land, hvor de konkrete aktiviteter består i bl.a. ophør med dræning, lukning af grøfter, ophør med bortpumpning af vand m.v. I Fussingø arbejdes der desuden også med at genskabe de naturlige vandløbsprofiler, hvor de er rørlagt under veje samt lukning af afvandsgrøfter på kuperede arealer.

Fussingø ligger på vandskellet mellem Nørreåen og Skalsåen. Vand, der forlader området mod vest, ender i Nørreåen som via Gudenåen har udløb i Randers Fjord. Vand, der forlader området mod øst, løber til Skals Å, der ender i Hjarbæk Fjord, som er en del af Limfjordsystemet. Mængden af vand, der tilføres de to vandløbssystemer fra indsatsområderne i naturnationalparken, vil være uændret over tid, mens der teoretisk vil ske en ændring af afstrømning til vandløbene, som følge af at drænsystem og grøfter afbrydes. Indsatsen vil medføre en ændring i hastigheden, hvormed vand fra nedbør tilføres til vandløbssystemerne.

Naturstyrelsen oplyser i ansøgningsmaterialet, at der tidligere i området er gennemført hydrologiprojekter, og at det drejer sig om fjerne drænrør i marker og tildække grøfter. Både Kardammen, Søndermade og Møllebækmade er således blevet genskabt som lavvandede søer. Dertil er der gennemført genslyngning af Møllebækken.

Et større LIFE-projekt med genopretning af højmoser er lige nu under udførelse i Tuemosen i det nordvestlige hjørne af naturnationalparken. Projektet skal sikre en forbedret hydrologi, ligesom der vil ske en forbedring af levesteder for stor kærguldsmid. Projektet blev forlænget i 2020 og løber nu fra 1/8 2015-31/12 2023. Screeningsansøgningen om projektet i Tuemosen er screenet af Miljøstyrelsen, der har

truffet afgørelse 12. december 2019 og vurderet, at projektet i Tuemosen ikke var VVM-pligtigt. Kommunen har den 20. maj 2021 meddelt en § 3-dispensation til udvidelsen, og har den 4. juni fremlagt projektet efter vandløbslovens bestemmelser, men træffer først afgørelse, når der foreligger en screeningsafgørelse.

Af ansøgningsmaterialet, væsentlighedsvurderingen, er angivet et kort med områder, som har potentiale for genopretning af hydrologi. Disse områder oplyser Naturstyrelsen om, at de endnu ikke har søgt kommunen om tilladelser til.

Miljøstyrelsen har den 24. juni 2020 modtaget ansøgning om screening af naturgenopretning af engene øst for Tuemosen fra Naturstyrelsen. Dette projekt behandles sammen med resten af Naturnationalpark Fussingø i screeningsafgørelsen for denne.

Anlægsfasen

Genetablering af naturlig hydrologi vil ske på forskellige måder rundt i naturnationalparken. I skov vil der fx ske tilkastning af sidegrøfter til et vandløb, hele grøfter, punktvis tilstopning af grøfter med jord, store sten eller stammer og bortgravning af hele eller dele af spærringer (ofte i form af vej-kasser i skovveje) med henblik på at genskabe fri passage i vandløb. Denne metode anvendes i fire områder: Hundeskoven, Sønderskov, Espelund og Hesselbjerg Skov.

Dertil sker der dræknusning og/eller grøftetilkastning på tidligere landbrugsarealer, navnlig Husbjerg mark og Hesselbjerg mark. Der vil desuden blive afbrudt drænrør, tilkastning af grøfter, samt opfyldning af drænbrønde på engarealerne Køng, samt Møllekrogen.

Når der foreligger de nødvendige tilladelser, forventes realiseringen af de 8 hydrologiprojekter udført inden for en periode på ca. 1,5 år. De enkelte projekter kan realiseres inden for en periode på 1-6 måneder afhængig af nedbørsforholdene, som kan betyde, at arbejdet må ligge stille i perioder. Selve anlægsarbejdet ved den enkelte lokalitet (grøft, vandløb) til være ganske kortvarigt, fra få timer til få dage.

Driftsfasen

Af ansøgningsmaterialet fra Naturstyrelsen fremgår, at der i størstedelen af området ingen drift vil være efter gennemførelse af projekterne. Dog kan det visse steder fortsat være nødvendigt at oprense eksisterende vandløb og grøfter af hensyn til vandafledning fra naboer eller omkring infrastruktur.

4) Udsætning af store planteædende pattedyr

I Naturnationalpark Fussingø etableres der helårsgræsning i form af samgræsning mellem kreaturer (stude), kron dyr og rådyr. Området er karakteriseret ved en forholdsvis stor andel af lysåbne områder og er af Naturstyrelsen vurderet velegnet til kreaturer. Derudover vurderes effekten af samgræsning med kron dyr generelt at bidrage til en større grad af variation i kraft af forskelligartede forstyrrelser, fødepræferencer, frøspredning mm. Græsningen vil være medvirkende til opbygning af en varieret skovstruktur og betyde flere økologiske gradienter og varierede overgangszoner med mange forskellige typer levesteder til dyr og planter.

Anlægsfasen

I Naturnationalpark Fussingø etableres der helårsgræsning som udgangspunkt uden tilskuds fodring ved samgræsning mellem kreaturer (stude), kron dyr og rådyr. Kron dyr og rådyr vil leve i bestande med naturlig reproduktion. Kron dyr og stude udsættes. Rådyr findes i området i forvejen. Der er beregnet en teoretisk bæreevne i Naturnationalpark Fussingø, som svarer til et dyretryk på ca. 158 kg dyr pr. ha.

Driftsfasen

Startbestanden vil være udgøre et lavere dyretryk end hvad der svarer til den beregnede bæreevne for området på 158 kg dyr pr. ha. Områdets bæreevne vurderes årligt efter vækstsæsonen på baggrund af vurdering af bestandsstørrelse, tilgængelig fødemængde og gennemsnitlig huldscore for dyrene.

5) Etablering af friluftsfaciliteter, herunder stier og veje

Friluftsfaciliteterne omfatter infrastruktur i form af skovveje og –stier og faciliteter i form af eksempelvis skiltning, parkeringsfaciliteter, lejrplads, shelterplads, bålplads og udsigtstårne. Der etableres tre udsigtsplatforme, nye shelters og et muldtoilet ved eksisterende lejrplads. Desuden opsættes kortborde med information om naturnationalparken ved mindre låger/indgange.

Der vil i området blive etableret hastighedsbegrænsning, bump og færister.

Der findes i dag ca. 19 km bilfaste skovveje i naturnationalparken. Skovvejene er ikke åbne for offentlig bil- og motorkørsel. Der er i dag opsat bom eller kæde ved en del af indkørslerne fra offentlig vej. Da behovet for skovveje til skovdrift forsvinder, nedgraderes det eksisterende net af skovveje, så ca. 2/3 af skovvejene fortsat vedligeholdes. De er farbare for dem, der har vejret på specifikke strækninger og for nødvendig arbejdskørsel til eksempelvis tilsyn med græsningsdyr eller friluftsfaciliteter og for bl.a. kørsel med hestevogne. Derved overgår ca. 7,5 km af de eksisterende skovveje til hidtidig arbejdskørsel til at være stier for eksempelvis gående og cyklister.

Nedgraderingen sker passivt over en årrække i takt med, at den løbende vedligeholdelse i form af rabatklipping og frirumsbeskæring ophører.

Anlægsfasen

En del af det eksisterende net af skovveje nedgraderes, så knapt 2/3 af skovvejene fortsat vil være farbare for kørsel. Ca. 1/3 af de eksisterende skovveje overgår til at være stier. En enkelt sti nedlægges, da den går gennem et meget fugtigt område.

To nye stiforbindelser etableres langs med hegnets yderside, hhv. langs den sydvestlige del af naturnationalparken og langs det nord-syd-gående hegn nord for Fussing Sø. Stier anlægges umiddelbart uden for hegnen, og i begge områder er det på grænsen af de skovdækkede områder. Der kan være behov for at rydde opvækst enkelte steder i forbindelse med etablering af stier og friluftsfaciliteter. Stier vil blive ført uden om gamle, værdifulde træer og træer med hulheder.

Nye stier etableres ved afskrabning af topjord og udlæg af grus, hvor det vurderes nødvendigt af hensyn til fremkommeligheden. Herudover etableres enkelte nye friluftsfaciliteter inde i naturnationalparken for at styrke naturformidlingen og give brugere en bedre service i forbindelse med besøget i området. Dette drejer sig om

etablering af toiletfaciliteter og madpakkerum i den gamle hestestald (del af eksisterende bygningskompleks omkring hovedbygningen i det indre hegn), etablering af ny parkeringsplads samt etablering af tre nye udsigtstårne med shelters samt shelters og muldtoilet ved eksisterende lejrplads.

Driftsfasen

Friluftsfaciliteterne plejes/vedligeholdes, jf. de overordnede retningslinjer for forvaltning af urørt skov. Det vil bl.a. sige, at deres tilstand sikres med slåning, maling af træværk, rydning af opvækst og fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer og friluftsfaciliteter.

Vurdering

Miljøstyrelsen har på baggrund af ansøgningsmaterialet vurderet, at projektet ikke vil medføre en væsentlig indvirkning på miljøet og derfor ikke kræver udarbejdelse af en miljøvurdering. Dette er uddybet og begrundet nedenfor.

Påvirkninger

Natura 2000 - væsentlighedsvurdering

Naturnationalparken ligger i Natura 2000-område nr. N30, Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simsted og Nørre Ådale samt Skravad Bæk med habitatområde H30 og fuglebeskyttelsesområderne F14 og F24. Naturnationalpark Fussingø udgør 3,4% af det samlede Natura 2000-område.

Etablering af en naturnationalpark omfatter aktiviteter som etablering af trådhegn, helårsgræsning, ændret forvaltningspraksis med henblik på en mere naturunderstøttende forvaltning (udlæg af urørt skov), genopretning af naturlig hydrologi og mindre ændringer af friluftsfaciliteter (omlægning og sammenbinding af stiforløb, udlæg af ny parkeringsplads, udsigtstårne, shelters og muldtoilet m.v.).

Det er på baggrund af naturnationalparkens placering inden for Natura 2000-område N30 vurderet, at en væsentlig påvirkning af Natura 2000-område N16, Tjele Langsø, kan udelukkes da projektet ikke indeholder tiltag, der kan påvirke naturtyper og arter over større afstande; f.eks. i form af øget næringsstofudledning eller ændringer i evt. vandudveksling mellem naturnationalparken og N16.

Naturstyrelsen har i sin ansøgning lavet en beskrivelse og vurdering af alle projektets delelementer og dets potentielle påvirkning på alle naturtyper og arter, som Natura 2000-området er udpeget for at beskytte. Disse aktiviteter er vurderet ud fra deres mulige påvirkning i henholdsvis anlægs- og driftsfasen for naturnationalparken, hvor denne opdeling er relevant.

Naturstyrelsen har i væsentlighedsvurderingen identificeret de forskellige delelementer af projektet, som vurderes at kunne forårsage følgende potentielle påvirkninger:

- Forstyrrelse og arealinddragelse ved hegning.
- Barrierevirkning fra hegn og flydespærring.

- Forstyrrelse og habitataændring fra genskabelse af naturlig hydrologi.
- Forstyrrelse og habitataændring fra fældning og veteranisering af træer
- Udlæg af urørt skov.
- Forstyrrelse og habitataændring ved etablering af ekstensiv helårsgræsning.
- Forstyrrelse og arealinddragelse fra etablering af nye stier og øvrige rekreative anlæg inden for parken samt konvertering af eksisterende veje til stier.
- Forstyrrelse fra øget trafik og rekreativ aktivitet.
- Forstyrrelse og arealinddragelse fra etablering nye stier og øvrige rekreative anlæg uden for naturnationalparken.

Miljøstyrelsen er enig i de identificerede mulige påvirkninger i anlægsfasen og driftsfasen, som kan grupperes i fem punkter:

- 1) Etablering af hegn omkring naturnationalparken - forstyrrelse af arter og arealinddragelse af habitatnaturtyper ved hegning, samt barrierevirkning for dyr og planter.
- 2) Biodiversitetsfremmende tiltag - habitataendringer i forbindelse med biodiversitetsfremmende tiltag, dvs. strukturfældninger, veteranisering, fældning af oversøiske træarter og ikke hjemmehørende europæiske træarter, bekæmpelse af invasive arter, samt udlæg af urørt skov.
- 3) Genopretning af naturlig hydrologi - påvirkning af naturtyper og arter i forbindelse med genskabelse af naturlig hydrologi.
- 4) Udsætning af store planteædende pattedyr - påvirkning af naturtyper og arter ved etablering af ekstensiv helårsgræsning.
- 5) Etablering af friluftsfaciliteter, herunder stier og veje - arealinddragelse og forstyrrelse i forbindelse med etablering af nye stier og øvrige rekreative anlæg for friluftslivet inden for og uden for parken. Dertil en forstyrrelse af arter som følge af øget rekreativ aktivitet, et øget besøgstal og øget trafik.

Begrundelse for projektets delelementer ift. Natura 2000

- 1) Etablering af hegn omkring naturnationalparken

Omkring naturnationalparken opsættes et hegn med en højde på 2 m. Hegnet er et vildthejn af materialet stål og med træpæle. Træpælene er afbarkede pæle af akacie- eller robinietræ.

Naturstyrelsen har oplyst, at det på baggrund af valg af materiale til hegnet og deraf dets robusthed, er vurderet, at en strømførende tråd på indersiden af hegnet, ikke vil være nødvendig. Såfremt det skulle vise sig, at dyrenes pelspleje på hegnet er problematisk i naturnationalparken, vil der kunne eftermonteres eltråd.

Naturstyrelsen oplyser, at der er tale om et semipermeabelt hegn, hvilket vil sige, at mange fugle, insekter og mindre pattedyr på størrelse til og med rådyr, kan passere frit gennem hegnet. Således vurderer Naturstyrelsen ikke, at der vil være en barriereeffekt på faunas bevægelse ud og ind af naturnationalparken. Dette er med undtagelse af de græssende dyr i naturnationalparken, som ikke vil kunne passere hegnet.

Passage af fauna sikres med en maskestørrelse på 5-7,5 x 10-12,5 cm, og samtidig er hegnet ikke fastgjort til jordoverfladen. Mindre pattedyr vil derfor kunne grave/skubbe sig under hegnet. Der etableres desuden 40 vildtpassager, som placeres i forbindelse med eksisterende og kendte vildtveksler i terrænet. Den endelige placering vil ske så sent i processen som muligt for at sikre placering ved de på etableringstidspunktet mest anvendte veksler.

Hegnet krydser vandløb og grøfter tre steder, Fussing nye Bæk, langs Skals Å og Fussing Møllebæk (indre hegn). Ved krydsning sættes hegnet ikke ned i vandløbet. I stedet sikres hegnsvirkningen med hængende stålrør, der monteres på en separat kraftig tråd under hegnets undertråd. Da rørene hænger frit vil grøde og andet materiale i vandløbet samt pattedyr som fx odder kunne passere uhindret. Ved passage af vandløb nedrammes strammepæle ca. 1 m fra vandløbsbrink. Hegnet føres over vandløbet.

Færistene i vejene etableres i overensstemmelse med gængs praksis med faunapassager i form af 300 mm PVC-rør, der fører fra bunden af færisten til terræn. Der etableres hastighedsbegrænsning og bump før færistene samt hastighedsbegrænsning inden for hegnet.

Flydespærringerne vil blive opbygget af matsorte ikke reflekterende PEH rør i sektioner af ca. 50 m og med en diameter på ca. 50 cm. De vil blive lukket med påsvejtede endekapper og med ballast, der gør, at en tredjedel af røret er under vandlinjen. Dvs. at ca. 30 cm af spærringen vil være over vandlinjen. Sektionerne samles, og hver enkel samling forankres med kæder til en betonklods eller anker på bunden. Flydespærringen vil ikke fungere som barriere for spredning af planter og vil tillade passage for alle dyr på nær de græssende dyr i naturnationalparken.

På baggrund af ovenstående er det Miljøstyrelsens vurdering, at hegnet ikke har en højde, konstruktion eller er bygget af materialer, som virker dominerende eller skæmmende og at hegnet ikke hindrer vildtets frie passage.

Anlægsfasen for etablering af hegn består i rydning af arbejdsområdet, samt etablering af hegn med pæle og trådnethegn, samt etablering af flydespærre. Potentielt vil der kunne ske en inddragelse af habitatnaturtyper og levesteder for arter i forbindelse med rydning og etablering af hegnet, ligesom der vil kunne være forstyrrelse af arter i både anlægsfasen og driftsfasen med vedligeholdelse.

I væsentlighedsvurderingen for Naturnationalpark Fussingø oplyser Naturstyrelsen, at hegnet og flydespærre passerer gennem eller langs flere kortlagte habitatnaturtyper. Det drejer sig om kransnålealge-sø, næringsrig sø, brunvandet sø, vandløb, nedbrudt højmoser, rigkær, urtebræmme, bøg på mor med kristorn, bøg på muld, ege-blandskov, skovbevokset tørvemoser, samt elle- og askeskov. Dertil passerer hegnet eller flydespærre langs med eller igennem potentielle levesteder for damflagermus, odder, bæklampret og flodlampret. Arterne er enten på udpegningsgrundlaget for N30 eller bilag IV-arter.

Naturstyrelsen har samlet set vurderet, at hverken opsætning eller vedligeholdelse af hegnet vil påvirke naturtyper eller arter, herunder bilag IV-arter og fredede arter, væsentligt.

Til grund for vurderingen lægges, at:

- For en række naturtyper og arter gælder det, at hegn og flydespærre etableres i god afstand til forekomster og levesteder.
- Selve etableringsfasen udgør en midlertidig forstyrrelse af jordbunden, arter og naturtyper. Anlægsfasen vil samtidig begrænse sig til op til en uges varighed på de enkelte strækninger og finder sted i et smalt arbejdsbælte (3,5 m) på land. Der er tale om et meget lille areal, der samlet vil blive kortvarigt påvirket som følge af etablering af hegn på land, samt af flydespærre, de fire steder, hvor hegnet føres ud i vandet. På en række steder er terrænet særligt blødt eller vådt. Jf. sædvanlig praksis vil der blive anvendt lettere grej og/eller køreplader. Kørsel med traktor mv. i arbejdsbælten vil give en forstyrrelse af de øverste jordlag. Forstyrrelsen af jordbunden vil være begrænset til selve arbejdsbælten.
- Arbejdsbælten er placeret sådan i bevoksningerne, at antallet af træer, der skal fældes i skovhabitatnaturtyper, er minimeret.
- Træerne står ikke tæt i en veludviklet bøgeskovtype, hvilket betyder, at der kun er behov for at fjerne få træer på store dele af hegnstrækningen i habitatnaturtyper med bøgeskov.
- Hvor hegnet passerer skovhabitatnaturtyper, er der ikke tale om en arealinddragelse af naturtyperne. Det skyldes, at der, hvor der sker en rydning, ikke vil være tale om fjernelse af træer, som har betydning for naturtypens opretholdelse på arealet og funktionalitet, herunder for iboende arter.
- Etablering af hegnet i anlægsfasen sker uden unødvendig færdsel og i overensstemmelse med gængs praksis med brug af skånsomt maskinel på eller omkring naturtyperne. På strækninger i nord, hvor naturtypen vandløb med vandplanter forekommer, vil der blive anvendt lettere grej og/eller køreplader, jf. sædvanlig praksis. Kørsel med traktor mv. i arbejdsbælten vil give en forstyrrelse af de øverste jordlag. Forstyrrelsen af jordbunden vil være begrænset til selve arbejdsbælten.
- For flere naturtyper gælder det, at hegnet etableres langs strækninger, hvor der i forvejen har løbet et hegn gennem mange år.
- Hegnet vil op til forekomst af rigkær forløbe langs med en vejstrækning og ikke gennem den konkrete forekomst af naturtypen.
- En barrierevirkning af hegnet i vandløb kan udelukkes, da hegnet er semi-permeabelt og tillader, at dyrene, som normalt benytter vandløbene og passerer disse, fortsat har mulighed for dette. Det drejer sig bl.a. om arterne bæklampret, flodlampret og odder.
- En væsentlig negativ påvirkning af odder eller dens levesteder som følge af etablering af hegn i og omkring naturnationalparken kan udelukkes, grundet den midlertidige og kortvarige karakter af anlægsarbejdet (der består i nedramning af hegnsplante).
- Der vil i forbindelse med etableringen ikke blive fældet egnede raste- og/eller yngletræer for arter af flagermus (træer med hulheder og/eller råd) og etablering af hegnslinjen vil ske i løbet af dagtimerne.
- Anlægsfasen vurderes at være relativt kort (ca. fem måneder, hvor der arbejdes i enkelte områder af to omgange, således er der ikke tale om konstant forstyrrelse i hele området i de fem måneder).

- I anlægsfasen vil der på enkelte strækninger knuses småtræer og buske til terrænoverflade eller stød fra fældede træer nedskæres til max. 5 cm over terræn. Store løvtræer (gamle træer og træer med hulheder) vil i overensstemmelse med gængs praksis blive efterladt i arbejdsområdet. Langs størstedelen af hegnslinjen er der enten en vej i dag, åbne naturtyper eller ældre, og dermed mere åbne, bevoksninger – primært med bøg, hvorfor omfanget af rydninger til arbejdsområdet ikke er stort.
- Da der i forbindelse med hegning etableres jævnlige faunapassager, vurderes ulvens mulighed for spredning til området af være opretholdt, hvorfor en negativ påvirkning som følge af hegning kan udelukkes. Området vurderes generelt at være for trafikeret og besøgt til at blive et yngle- og rasteområde for ulv. Anlægsfasen med hegnet vurderes ikke at påvirke arten negativt, idet der er tale om en midlertidig forstyrrelse i dagstimerne.
- Enkelte oversøiske træarter søges bevaret som enkeltstående træer eller træer i holme under forudsætning af, at de udgør et godt potentiale for rovfuglereder.
- Langs størstedelen af hegnslinjen er der enten en vej i dag, åbne naturtyper eller ældre, og dermed mere åbne, bevoksninger – primært med bøg, hvorfor omfanget af rydninger til arbejdsområdet ikke er stort. Langs hegnslinjen uden for de angivne rydninger, vil der alene være tale om fældning af enkelte træer, buske og småkrat.

Miljøstyrelsens vurdering

På baggrund af ovenstående vurderer Miljøstyrelsen, at der ikke vil være en væsentlig påvirkning af udpegningsgrundlaget i Natura 2000-område, N30, som følge af opsætning og vedligeholdelse af hegn i Naturnationalpark Fussingø.

2) Biodiversitetsfremmende tiltag

Strukturfældninger, veteranisering af træer og fældning af ikke-hjemhørende arter
 Strukturfældningerne har til formål at sikre en mere uensartet bevoksning med træer i forskellige aldre og med flere lysninger. Af væsentlighedsvurderingen fremgår, at strukturfældninger vil fremme skovnaturtypernes strukturudvikling uden at ændre på den grundlæggende bevoksningstype (træart og alder) og at fældningerne vil følge de udstedte retningslinjer af Miljøministeriet. Naturstyrelsen vurderer, at det døde ved vil være med til at forbedre flere af de relevante strukturparametre for skovhabitattyperne, ligesom flere lysninger, plads til spredning af hjemhørende arter, mere dødt ved, plads til selvforyngelse, levesteder for flere blomstrende urter og dermed flere blomsterressourcer til insekterne, vil understøtte biodiversiteten generelt. Potentialet for udvikling af biodiversiteten øges, og præg af hidtidig forstlig drift udviskes, så en vildere og mere naturlig skov kan få lov at udvikle sig. Tiltagene fremmer desuden udviklingen af processerne, som uden genopretningstiltagene ville kunne vare 50-100-150 år.

Naturstyrelsen oplyser i væsentlighedsvurderingen, at strukturfældningerne fremmer udviklingen af overgangszonerne og på længere sigt sikrer variation mellem mere eller mindre lysåben skov, ligesom der skabes flere lysninger. Ud over disse

oplysninger begrundet Naturstyrelsen et fravær af væsentlig påvirkning af naturtyper og arter med bl.a. følgende:

- Omfanget af forstyrrelser i forbindelse med strukturfældninger og veteraniseringer i skovhabitattyperne vil være kortvarige og midlertidige med naturgenopretning som formål, hvor der anvendes eksisterende kørespor eller motormanuel fældning. Evt. forstyrrelse af jordbunden vil alene være knyttet til selve fældningen.
- De lysbassiner, der etableres i skovhabitattyperne, har en størrelse på 0,1-0,5 ha (jf. retningslinjerne for urørt skov). Der vil således ikke være tale om rydninger eller større lysninger, men om lysbassiner, som vil svare til de naturgivne lysåbninger, der typisk opstår, når et enkelt træ eller en gruppe gamle løvtræer bryder sammen af ælde og giver plads til skovens foryngelse.
- Ær vil ikke udkonkurrere bøgen i bøgeskovtyper. Den generelle erfaring viser, at bøg let etablerer sig under ær igen, når disse er vokset ud af foryngelsesfasen (> 20 år) og herefter vil bøgen på sigt udgøre hovedtræarten igen. Generelt er bøg mere skyggetålende end ær, og derfor kan den i et langt tidsperspektiv forventes at være den dominerende træart, hvor de to arter forekommer og hvor selvfor yngelse kan blive aktuel grundet biodiversitetsfremmende tiltag.
- Der vil ikke ske rydninger af skovhabitattyper eller i områder med levesteder for arter på udpegningsgrundlaget.
- Strukturfældningerne blive gennemført over 2 vintre/skovningssæsoner, under hensyn til vejrlig, så der undgås skader på jordbunden i forbindelse med kørsel i vådt føre.
- Idet der ikke skal hentes træ ud af ældre løvtræbevoksninger, vil omfanget af kørsel i bevoksningerne i driftfasen være begrænset til evt. tilfælde af indtrækning af risikotræer.

Ved veteranisering laves der bevidste skader på stående, levende løvtræer, som skaber mulighed for langsom nedbrydning, og som derved medvirker til at accelerere forekomsten af dødt ved i nationalparken. Ved udvælgelsen af træer følges de overordnede retningslinjerne for urørt skov.

Naturstyrelsen begrundet fravær af væsentlig påvirkning af naturtyper og arter, herunder yngle- og rasteområder for bilag IV-arter med, bl.a. at:

- Brugen af skovningsmaskine og efterfølgende udkørsel af tømmer (kun fra bevoksninger med rødgran samt andre ikke hjemmehørende nåletræarter) vil give forstyrrelser i forhold til jordbunden på køresporene svarende til i den hidtidige skovdriftsudnyttelse af disse bevoksninger.
- Der foretages rydninger af ikke-hjemmehørende nåletræer samt i ensaldrende, monotone rødgranbevoksninger. Ingen af disse områder vurderes i deres nuværende form at have værdi som raste-, yngle, eller overvintringssted eller som fødesøgnings-områder for arter af flagermus.
- I overensstemmelse med sædvanlig praksis fældes eller veteraniseres der ingen træer med hulheder eller andre træer med svampeangreb og råd, der er på vej til at udvikle hulheder, i forbindelse med dette tiltag. Træer med hulheder markeres i overensstemmelse med sædvanlig praksis ikke til veteranisering. Fældning/veteranisering foretages, så forstyrrelsen er kortvarig og finder sted i dagtimerne, hvor bl.a. flagermus ikke er aktive.

Udlægning af urørt skov

Naturstyrelsen vurderer, at udlægning af urørt skov vil påvirke alle berørte skovhabitattyper positivt. Vurderingen beror bl.a. på, at udlægning til urørt skov vil betyde et ophør af den kommercielle drift i området. Med tiden vil udlægningen til urørt skov resultere i flere træer med hulheder og råd, flere store og gamle træer, flere lysninger, samt en øget mængde dødt ved og veterantræer i habitatskovetyperne. Dertil vil der på sigt udvikles en mere naturlig hydrologi i områderne, som udlægges til urørt skov.

Udlægning af urørt skov forventes desuden at medføre flere egnede yngle og rasteområder for en række arter i området. Det drejer sig bl.a. om stor vandsalamander og flere arter af fugle, som vil påvirkes positivt af større heterogenitet, mere stående og liggende dødt ved, flere væltede stammer og store, gamle og krogede træer.

For flagermus vurderer Naturstyrelsen, at udlægning af urørt skov vil føre til et større udbud af levesteder. Dertil vil udlægning til urørt skov medføre et generelt større udbud af fødesøgningsområder og føderessourcer for alle arter af flagermus.

Miljøstyrelsens vurdering

På baggrund af ovenstående og samlet set vurderer Miljøstyrelsen, at biodiversitetsfremmende tiltag ikke vil påvirke udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området negativt, samt at tiltagene er i overensstemmelse med Natura 2000-planen for området, herunder udkast til 3. generations Natura 2000-plan for området.

Miljøstyrelsen vurderer endvidere, at tiltagene med strukturfældninger, veteranisering af træer, samt bekæmpelse af invasive arter, samlet set vil understøtte og øge biodiversiteten i området, herunder bl.a. skovhabitattyper og arter, ved at skabe mere uensaldrende bevoksninger, mere dødt ved, flere træer med huller og råd, flere lysninger med skovbryn og ved at give plads til flere blomstrende træer og buske til gavn for insekter og en række arter i området.

Miljøstyrelsen er enig i vurderingen af udlægning af urørt skov, som på sigt vil påvirke flere af skovnaturtypernes strukturparametre, herunder aldersstruktur, mængden af dødt ved, samt antal veterantræer, positivt. Ligeledes vil ophør af skovdrift medføre færre forstyrrelser, ligesom udlægning af urørt skov vil bidrage med en øget biodiversitet, et øget fødegrundlag og flere egnede habitater for en lang række arter og til gavn for mange af fuglene i området.

3) Genopretning af naturlig hydrologi

Der forventes gennemført 8 delprojekter med genskabelse af naturlig hydrologi med et samlet areal på ca. 88 ha. Derudover gennemføres 2 projekter med hydrologisk genopretning i og nær Tuemosen som en del af LIFE-projektet Højmoser i Danmark.

Mængden af vand, der tilføres vandløbssystemerne Nørreåen og Skalsåen fra indsatsområderne, vil trods genopretning af naturlig hydrologi i området være uændret over tid, mens der vil ske en forsinkelse af afstrømning til vandløbene, som følge af at drænsystem og grøfter afbrydes.

På sydsiden af Fussing Sø genskabes den fri passage i vandløb og vandløbenes naturlige profil genskabes. Der er tale om grøftelukninger i skov, der har en påvirkning af jordbundens fugtighed i et helt afgrænset omfang.

En del af etablering af Naturnationalpark Fussingø består i at sikre genskabelse af en naturlig hydrologi i området. Der er tale om i alt 8 projekter med genskabelse af naturlig hydrologi på ca. 88 ha. Ændringer i hydrologien vil ske på baggrund af tilkastning af grøfter og knusning af dræn. I væsentlighedsvurderingen oplyser Naturstyrelsen, at det er primært vandets hastighed gennem området, der sænkes, og der sker ikke en ændring i vandmængde eller retning på det vand, der strømmer ud fra naturnationalparken eller ned til grundvandet. Generelt vil tilkastning af grøfter og knusning af dræn lokalt bevirke, at vandet vil strømme gennem området med en større forsinkelse, sammenlignet med i dag.

Et begrænset areal af hydrologiprojekterne overlapper med leve- og ynglesteder for arter på udpegningsgrundlaget for N30. Det drejer sig om levesteder for odder, stor vandsalamander og damflagermus. Dertil vurderes potentielle levesteder, herunder ynglesteder, for flere bilag IV-arter at blive berørt af hydrologiprojekterne, som også potentielt vil medføre udvikling af flere yngle- og rasteområder.

Naturstyrelsen vurderer, at ændringer i hydrologien ikke vil påvirke habitatnaturtyper eller arter væsentligt.

Vurderingen begrundes bl.a. med, at:

- For flere naturtyper og levesteder gælder det, at der ikke er hydrologisk kontakt til områderne, hvor der genskabes naturlig hydrologi, hvorved en påvirkning kan udelukkes.
- For flere naturtyper gælder det, at topografien bevirker, at vandet strømmer fra naturtypen til projektområdet, hvorved en påvirkning kan udelukkes.
- Ændret vandvolumen og opholdstid af vandet i områdets habitatsøer vil ikke ændre eller forringe vandkvaliteten.
- Tiltagene vil ikke medføre grænseoverskridende påvirkninger, som f.eks. øget kvælstofnedfald, dræning eller andet, der kan påvirke naturtyper på den afstand.
- Genskabelse af naturlig hydrologi vurderes at have lokale effekter i de områder, hvor hydrologien ændres.
- I anlægsfasen, hvor fritlægning af rørlagte vandløb finder sted, vil påvirkningen af vandløbet i form af øget sediment i vandsøjlen være kortvarig (timer-dage).
- Hvor der lukkes grøfter og knuses dræn reduceres vandmængden ikke til vandløb, men vil fremadrettet løbe i de øverste jordlag frem for via grøfter. Afstrømningen til vandløbene i området vil dermed ændre sig, blive mere jævn, og vandet får længere opholdstid.
- Lukning af grøfter og dræn vil medføre en sænkning af vandets hastighed gennem området og højere vandstand på engarealerne, hvor grundvandet bringes op i terræn.
- Lukning af grøfter i skovene vil lokalt føre til fugtigere forhold i det meget kuperede terræn, der findes i naturnationalparken. Fjernelse af spærringer (vejkasser) i vandløbene forbedrer de fysiske forhold i vandløbene og kan

lokalt føre til en sænket vandstand, da de nuværende spærringer fører til opstuvning af vand opstrøms i skovene. Effekterne af disse tiltag vurderes, på baggrund af områdets kuperede topografi med stejle hældninger (for hydrologiindsatser i skovene mellem (4 % - 11,6 %) og indsatsernes placeringer i naturnationalparken, at være lokale og have meget begrænset udbredelse. Der vil i perioder med meget nedbør være en hurtigere afstrømning fra de opstrøms liggende arealer.

- Den højere vandstand og stedvis vandmætning og iltfrie forhold fører til denitrifikation og deraf en reduceret kvælstofudledning, men knusning af drænrør fører til reduceret sedimenttransport i drænrørene og dermed reduceret fosforudledning til Søndermade.
- Ved at genskabe naturlig hydrologi vil der potentielt ske en tilbageholdelse af næringsstoffer i skoven, og der vil således ikke ske en mertilledning af næringsstoffer, som følge af tiltagene. Dette kan samlet set betyde en mindre belastning af søerne i forhold til i dag.
- Hydrologiprojekter i Tuemosen og engene umiddelbart øst for denne, kan potentielt resultere i en stabilisering af vandstanden i selve Tuemosen. Da engene afvander til Skals Å-systemet mod nord, vurderes den positive påvirkning af Tuemosen dog at være begrænset.
- Hvor rigkær påvirkes af hydrologiprojekter og tiltag udenfor og op til mosen, sker ændringerne som led i et naturgenopretningsprojekt, LIFE-højmoser i Danmark. Rigkæret er jf. basisanalysen for området, truet af afvanding.
- Der vil, grundet terrænhældningen, ikke ske forsumpning eller opstuvning af vand i bøg på mor med kristorn og bøg på muld, hvorfor det vurderes, at bøg som hovedtræart ikke er særlig sårbar over for tiltaget, da der ikke tale om oversvømmelser eller høj vandstand i jorden, som arten ikke tåler.
- Ved at genskabe naturlig hydrologi skabes der iltfrie forhold i de områder, hvor vandstanden hæves. Det vil medføre en tilbageholdelse af næringsstoffer, en forøget denitrifikation og en reduceret udledning af opløst jern (reduceret potentiel okkerdannelse), hvilket potentielt kan betyde en mindre belastning af søer i området.
- En væsentlig negativ påvirkning af bæklampret eller dens levesteder som følge af genopretning af naturlig hydrologi i naturnationalparken kan udelukkes, da der ikke findes egnede levesteder for bæklampret i områderne omfattet af hydrologiprojekter.
- Der planlægges ikke hydrologiprojekter, der vil ændre på vandstanden i to vandhuller, som er kortlagt som levested for padde, men genskabelse af naturlig hydrologi på de tilstødende markarealer kan medvirke til at forbedre de kemiske forhold i disse vandhuller og vådområder, der fungerer som raste- og fourageringsområder, der ligger i hydrologisk forbindelse med det genskabte område. De anaerobe forhold forøger denitrifikation og reducerer mængden af kvælstof i området, mens knusning af dræn reducerer den direkte afstrømning af næringsrigt sediment til søer og vandløb. Forbedrede kemiske forhold i områdets vandhuller vurderes at udgøre en positiv påvirkning på stor vandsalamander.
- Da kun en mindre del af habitatnaturtypen vil blive berørt i forbindelse med hydrologitiltag, vurderes genskabelsen af naturlig hydrologi samlet at udgøre en neutral til svag positiv påvirkning af eksisterende elle-askesumpe inde i

naturnationalparken. Hydrologitiltag vil betyde forbedrede forhold for naturtypen elle- og askeskov, da denne netop forekommer på fugtig til våd bund og særligt vandstanden er væsentlig for naturtypens tilstand. Elletræerne har desuden en naturlig fordel på de helt våde arealer, da de tåler at stå med rødderne under vand i lange perioder i forhold til konkurrence fra skyggetræarter som bøg.

- Selve indgrebene i den enkelte lokalitet (grøft, vandløb) vil være ganske kortvarige, fra få timer til få dage.
- Genskabelse af naturlig hydrologi kan medvirke til at forbedre de kemiske forhold i de vandhuller, der ligger i hydrologisk forbindelse med områder, hvor den naturlige hydrologi genskabes. Da de anaerobe forhold forøger denitrifikation og reducerer mængden af kvælstof i området vil de kemiske forhold i områdets vandhuller forbedres, hvilket vurderes at udgøre en positiv påvirkning af de arter, herunder padder og guldsmede, som anvender vandhullerne.
- For flagermus gælder, at ændringerne i hydrologien vil kunne påvirke fødesøgningsområder. Projektet vurderes udelukkende at have gavnlige effekter i form af flere åbne vandflader og vådområder, flere fourageringsmuligheder og flere muligheder for rasteområder.

Miljøstyrelsens vurdering

Miljøstyrelsen vurderer, at ændringer i hydrologien vil kunne påvirke en række arter og naturtyper i området. Der er tale om både aktuelle og potentielle forekomster af naturtyper og arter. Miljøstyrelsen er enig i, at reetablering af naturlig hydrologi i området vil have en generel positiv effekt for dyre- og plantelivet i området. De vådere områder vil bidrage med flere fourageringsmuligheder for en række arter, flere områder med skovbevokset tørvemose, som potentielt vil kunne udvikle sig til højmose, et rigere insektliv, flere egnede yngle- og rasteområder for en række arter på udpegningsgrundlaget, fx padder og guldsmede, såvel som arter på habitatdirektivets bilag IV. Miljøstyrelsen er dermed enig i den positive understøttelse af dyre og plantelivet i området, ligesom hydrologiprojekterne vurderes at gavne biodiversiteten og styrke økosystemerne i området, på sigt og generelt.

I udkastet til 3. generationsplanen Natura 2000-plan for området er det anført, at *”ved ophør af afvanding i skov prioriteres udvikling af våde skovnaturtyper frem for skovnaturtyper tilknyttet tør bund”*.

Det er i Natura 2000-planen for området anført, at skovbevokset tørvemose kan nedprioriteres til fordel for højmose, ligesom det i Natura 2000-planen er anført, at der skal være plads til en forvaltning, som understøtter mere naturlige processer. Af 2. generations Natura 2000-plan for N30 fremgår, at der skal arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje.

Miljøstyrelsen vurderer på baggrund af ovenstående, at etablering af Fusingø Naturnationalpark, for så vidt angår ændringer i hydrologien, er i overensstemmelse med retningslinjerne i både den eksisterende Natura 2000-plan for området, samt udkast til 3. generations Natura 2000-plan for området.

4) Udsætning af store planteædende pattedyr

Udsætning af større planteædende dyr i Naturnationalpark Fusingø vil kunne påvirke udpegningsgrundlaget og bilag IV-arter i området. Naturstyrelsen vurderer, at

der er risiko for, at græssende dyr, som har adgang til søer og vandløb i naturnationalparken, kan tilføre næringsstoffer i form af gødning, samt optrædning af bredder, brinker og søbund, hvilket potentielt kan føre til mobilisering af næringsstoffer fra sedimentet.

Græsningen vil desuden kunne påvirke skovhabitattypernes mulighed for selvfornyelse. Naturstyrelsen konkluderer i væsentlighedsvurderingen, at påvirkningen ikke er væsentlig. Derudover vurderer Naturstyrelsen, at der vil være en række positive påvirkninger af både naturtyper og arter i området, som følge af genopretning af naturlig hydrologi i området.

Miljøstyrelsens vurdering

Af væsentlighedsvurderingen fremgår det, at græsningen ikke vil påvirke udpegningsgrundlaget, fugle eller arter, herunder bilag IV-arter, negativt. Til grund for denne vurdering lægges bl.a., at:

- Grundet et fremadrettet lavere græsningstryk på arealerne op til Skals Å, vil der ikke være en øget belastning af de grøfter og vandløb, som dyrene har adgang til, ligesom der heller ikke forventes en øget sedimenttransport eller næringstilførsel nedstrøms til Skals Å.
- De vandløb, der er målsat, ligger i naturlige slugter, hvor vandet samler sig og løber til søen/videre til Skals Å. Her er terrænet ofte relativt stejlt og udgør således ikke oplagte ruter for kvæget. De grøfter, som er etableret af skovdyrkningsmæssige hensyn, ligger ikke i naturlige lavninger, men i mange tilfælde på mere fladt terræn, hvor kvæget i højere grad kan forventes at færdes naturligt gennem området. Optrædning i disse flade grøfter vil ikke medføre sedimenttransport i samme grad, som det vil gøre i de naturlige vandløb, der har en større hældning, og påvirkningen af vandløbene vil derfor være begrænset.
- Det vurderes på baggrund af det kommende lave græsningstryk i naturnationalparken samt den rigelige tilgængelighed af steder med åbent, tilgængeligt vand, hvor dyrene kan drikke, at dyrene vil sprede sig ud over hele området, og påvirkningen ligeledes vil spredes ud, så de enkelte vandløb og søer ikke belastes i væsentlig grad. Det vurderes ligeledes, at etablering af helårsgræsning i naturnationalparken ikke vil føre til en øget næringsstofbelastning af området og de vandløb, der ligger nedstrøms.
- Nuværende græsning med heste på Grovebakke (frem til og med sommersæsonen 2021) har ikke betydet optrædning af søbunden eller bredzonen, selvom de kun har adgang til en kort strækning af søbredden, og dyretrykket har været højt om sommeren. Fra indhegningen ved Søndermade, der græsses af stude i helårsgræsning, er erfaringen ligeledes, at dyrene går ned og drikker, men bredderne er ikke trådt ned eller skadet.
- Ved en strækning på ca. 1,7 km af søbredden ved Fusing Sø, vurderes det, at det lange stræk af søbredden sammenholdt med det lave antal dyr, samt de mange andre adgangsmuligheder til vand i området (småsøer og vandhuller), ikke vil medføre en negativ påvirkning af Fusing Sø.
- I områderne omkring Søndermade og Fusing Møllebæk er græsningstrykket i dag højere end det, der vil blive fremadrettet, når naturnationalparken

etableres og fra indhegningen ved Søndermade, der græsses af stude, er erfaringen, at dyrene går ned og drikker, men bredderne er ikke trådt ned eller skadet.

- De fleste kokasser afsættes, når koen rejser sig efter hvile eller under vandring på vej til græsningsstedet. Forholdsmæssigt mindre gødning afsættes under selve græsningen, eller mens den hviler. Dette forventes at føre til en netto-fjernelse af næringsstoffer fra de lysåbne områder, herunder søerne.
- Det vurderes, at de tungere typer af planteædende pattedyr ikke vil tiltrækkes af områdets gyngende og våde bund samt næringsfattige karakter i den berørte hængesæk (0,1 % af den samlede forekomst i området). Således vil en negativ effekt i form af optrædning undgås.
- De konkrete forekomster af rigkær inden for naturnationalparken er opstået på arealer, hvor der har været græsning de sidste 30-40 år, og hvor drænene ikke har været vedligeholdt. Græsningstrykket i naturtypen rigkær vil, efter naturnationalparkens etablering, blive lavere end det nuværende og i forekomsterne er der ikke registreret arter med lav tolerance for græsning.
- Ær vil ikke udkonkurrere bøgen i bøgeskovtyperne, fordi der er tale om et lavt græsningstryk og fordi evt. forbuskning, som følge af græsning fra kron- dyr, blot forsinker bøgens vækst, og da bøgen kan etablere sig i spirely af stikkende buske i græsningsskove, vurderes det, at bøgens mulighed for at selvforynge sig trods græsning i naturnationalparken, vil kunne opretholdes. Ær forekommer kun i mindre omfang i naturnationalparken. Det vurderes tillige, at bøg på sigt vil være den dominerende art af disse to, når selvforyngelsesfasen er ovre og på sigt, da bøg er mere skyggetolerant end ær. Da ær trives bedst på muldbund vurderes arten heller ikke at udkonkurrere bøg i naturtypen bøg på mor.
- Det vurderes, at den samlede forekomst af bøg på mor i naturnationalparken, kun i mindre omfang vil blive beriget af næringsstoffer fra dyrenes efterladenskaber, da græsningstrykket bliver lavt samt at dyrenes gødning vil blive fordelt ud over det store samlede skovområde.
- Da græsningstætheden for hele naturnationalparken bliver lav, og da de store planteædende pattedyr også vil kunne drikke og bade i flere af naturnationalparkens søer, vurderes intensiteten i benyttelsen af vandløbet ikke at blive så høj, at den kan risikere føre til væsentlig skade af potentielle levesteder (strækning af Skalså) for bæklampret og flodlampret, ligesom arterne har mulighed for at flytte sig til andre egnede levesteder i vandløbssystemet, hvis de græssende dyr skulle vælge at bade, hvor arterne kan findes. Endvidere udgør naturnationalparken kun en meget lille del af arternes samlede udbredelse i habitatområdet. Arterne er ikke konstateret inden for Naturnationalparken.
- Et lavt græsningstryk i naturnationalparken vil medvirke til, at belastningen af de enkelte vandhuller begrænses betragteligt. En evt. optrædning af brinker og vandhuller som levesteder for arter i naturnationalparken, vil være lokal og begrænset. En lav dyretæthed vil ligeledes sikre en fordeling slitage i bredzonen af søer.
- Da de planteædende pattedyr kun i begrænset omfang (grundet et lavt græsningstryk) vurderes at påvirke eksisterende skjulesteder for odder, som

tætte krat samt skjulesteder i forbindelse med hulrum i brinker, under træ-rødder og lignende, vurderes det, at en væsentlig påvirkning af arten og dens levesteder kan udelukkes.

- For bilag I-arten isfugl gælder, at dens levesteder ikke vil påvirkes af etablering af en naturnationalpark: Der sker ingen væsentlige ændringer i artens fødesøgningsområder (søer og vandløb), ligesom de brinker og skrænter, som arten yngler i, ikke forventes at blive påvirket af etablering af naturnationalparken. Selvom der skulle nedtrædning af enkelte brinker, vil de store planteædende pattedyr stadig ikke have adgang til langt størstedelen af bredden langs Fussing Sø, hvor isfuglen fortsat har mulighed for at yngle.
- For tidvis våd eng vurderes græsning at have en positiv effekt, da de kortlagte forekomster med naturtypen i området, er præget af tilgroning.
- For skovnaturtyperne vurderes det, at der ved stormfald og opvækst af stikkende buske som tjørn, mirabel og slåen vil opstå områder, hvor dyrene ikke vil være i stand til at nå og dermed nedbide træerne indtil de er vokset over dyrenes bidhøjde, hvilket vil sikre naturtypernes mulighed for selvforyngelse i samme omfang som før etablering af naturnationalparken.
- Erfaringer fra Tofte Skov viser, at kvæg ikke bider særligt på bøgen, mens kronstyr bider meget af løv og knopper, der forårsager forbuskning, der blot forsinker bøgens vækst.
- Et lavt græsningstryk vil understøtte skovhabitattypenes mulighed for selvforyngelse.
- Undersøgelser har vist, at græssende dyr primært omfordeler næringsstoffer fra lysåbne områder til deres rastesteder i skovdækkede områder, fortrinsvis arealer med nåleskov. Derfor vurderes det, at naturtypen kun i mindre omfang vil blive beriget af næringsstoffer fra dyrenes efterladenskaber. De skovdækkede områder, hvor dyrene hovedsageligt vil bidrage med tilførsel af næringsstoffer, vil ikke være sårbare over for denne form for påvirkning.
- Egen er særligt udfordret af skyggende træarter, ophør af græsning samt dræning i skovene, der hhv. gør skovene mørkere og giver bøgen en konkurrencefordel. Forstyrrelser, der skaber lyshuller og græsningseffekt i form af at holde skovene mere åbne, understøtter således egens foryngelse. Ligeledes vil genskabelse af naturlig hydrologi potentielt give egen en fordel i konkurrencen fra skyggetræer som bøg, da eg trives bedre på våd bund end bøg.

Miljøstyrelsen vurderer, og er enig i, at sikring af en kontinuerlig pleje med græssende kreaturer, kronstyr og rådyr vil bidrage til at holde de lysåbne habitatnaturtyper lysåbne og dermed til at tilgroning undgås. Dyrene vil desuden kunne hjælpe til med bekæmpelsen af invasive arter. Dertil er det ligeledes Miljøstyrelsens vurdering, at græsningen overordnet set vil skabe en større dynamik og variation i området til gavn for områdets naturtyper, arter og for området som helhed og økosystem. For skovhabitattyperne vurderer Miljøstyrelsen, at de vil være i stand til at selvforynge sig i samme omfang, som før naturnationalparken etableres. Dette skyldes først og fremmest, at der i området sikres et ekstensivt græsningstryk. Miljøstyrelsen vurderer, at græsningstrykket er en afgørende faktor for, i hvilket omfang græsningen vil understøtte biodiversiteten i området og ligeledes, at en skade på visse, mere følsomme naturtyper, vil kunne undgås, samt at selvforyngelse af fx ege-

blandskov, er mulig. Miljøstyrelsen er enig i, at det fastsatte ekstensive græsningstryk ikke vil skade naturtyper og arter, herunder fugle og bilag IV-arter, i området.

5) Etablering af friluftsfaciliteter, herunder stier og veje

Den mulige øgede trafik igennem området vil potentielt kunne medføre øget risiko for påkørsler og trafikdrab af arter på udpegningsgrundlaget for H30. Derudover vurderes det ændrede besøgstal potentielt at kunne medføre øget forstyrrelse, der især i yngletiden potentielt vil kunne påvirke de forstyrrelsesfølsomme arter. Samtidig med en øget interesse for området fra besøgende må der imidlertid også forventes en nedgang i mængden af gennemgående biltrafik som følge af hastighedsnedsættelse på vejene grundet udsætning af store planteædende pattedyr.

Friluftsfaciliteterne omfatter infrastruktur i form af skovveje og –stier og faciliteter i form af eksempelvis skiltning, parkeringsfaciliteter, lejrplads, shelterplads, bålplads og udsigtstårne.

Etablering af nye rekreative anlæg overlapper med naturtyperne bøg på muld, egeblandskov, elle- og askeskov, samt registrerede eller potentielle leve- og ynglesteder for arterne stor vandsalamander og damflagermus. Derudover vurderes det endvidere, at etablering af stier og andre rekreative anlæg potentielt vil kunne påvirke bilag IV-arterne stor vandsalamander og alle flagermusarter.

Af væsentlighedsvurderingen for projektet fremgår det, at der er ikke kortlagt habitatnatur eller levesteder for bilagsarter på de arealer, hvor der anlægges ankomstfaciliteter/parkering. Det vurderes desuden, at etablering af stier og andre rekreative anlæg ikke vil være af et omfang, der vil kunne påvirke områdets økologiske funktionalitet for arter opført på habitatdirektivets bilag IV, ligesom det vurderes, at berørte habitatnaturtyper ikke vil blive påvirket væsentligt af tiltagene i projektet.

Miljøstyrelsens vurdering

Det vurderes, at anlæggelse af øvrige friluftsfaciliteter, som skiltning, parkeringsfaciliteter, lejrplads, shelterplads, bålplads og udsigtstårne. m.fl., ikke vil påvirke naturtyper eller arter i området væsentligt, ligesom et ændret besøgstal og ændret trafik i området, heller ikke vil påvirke arter eller naturtyper væsentligt. Vurderingen begrundes med, at:

- En række arter og naturtyper bliver ikke berørt af aktiviteterne, som enten har geografisk placering udenfor eller langt væk fra forekomster af naturtyper eller levesteder for arter.
- Flere arter i området vurderes, grundet deres biologi og manglende følsomhed overfor ovenstående forstyrrelser, ikke at være følsomme over for de forstyrrelser som anlæggelse og vedligeholdelse af friluftsfaciliteter, samt ændret trafik og besøgstal, medfører.
- Konvertering af eksisterende skovveje til nye stier samt sikring af eksisterende stisystemer vil ikke medføre arealinddragelse af habitatnaturtyper, da det samlede omfang af stier i disse områder ikke ændres.
- I forbindelse med etablering af udsigtstårn i bøg på mor, vil det være nødvendigt at beskære enkelte grene på større træer og evt. foretage fældning af enkelte mindre træer. Omfanget heraf vil være ubetydeligt i forhold til

naturtypens samlede udbredelse i H3O, hvorfor det ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af habitatnaturtypens naturtilstand eller bevaringsstatus.

- Stierne i området er ikke placeret nær kendte yngleforekomster af odder, og der er i nationalparken stadig store uforstyrrede områder som følge af planlægning af stiforløb, hvor arten også vil kunne raste og yngle i fred. Der etableres ikke nye stier i nærheden af registrerede forekomster af odder.
- Stier og rekreative anlæg etableres alle i stor afstand fra kendte yngleforekomster af fugle opført på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, ligesom der udlægges store forstyrrelsesfrie områder uden stiforløb eller andre rekreative anlæg omkring egnede yngleområder. Det gælder fx for sortspætte, havørn, hvepsevåge og rød glente, som alle potentielt er sårbare over for forstyrrelser fra mennesker.
- I forbindelse med etablering af nye stier (primært uden om hegnet) kan der potentielt blive behov for rydning af mindre partier af underskov eller fældning af mindre træer. Omfanget heraf vurderes dog at være uvæsentligt i forhold til skovnaturtypernes samlede udbredelse i habitatområdet, hvorfor det ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af disse.
- Analyser fra Københavns Universitet viser, at borgerne kun i kort tid (defineret af forskerne som under 10 pct. af besøgstiden) færdes borte fra vej og stinettet. Analyserne viser også, at færre og færre borgere bevæger sig uden for veje og stier. Det vurderes derfor, at der ikke vil være forstyrrelser af arterne i området, herunder fuglene, som følge af ændret besøgstal.
- Reduceret kørsel igennem området med levesteder af stor vandsalamander, i forhold til i dag, vil reducere risikoen for trafikdrab.
- Etablering af nationalparken med eventuel ændret trafik, forventes ikke at medføre trafikdrab af flagermus. Hastigheden bliver nedsat og samtidig forventes langt de fleste besøgende at færdes i nationalparken i dagtimerne. Det forventes, at der vil være meget lidt gennemkørende trafik om natten, bl.a. grundet færreste og bump. Derudover forventes besøgende om natten alt overvejende at ville passere forbi evt. yngleforekomster og ikke tage længere ophold, hvorfor forstyrrelserne ikke vurderes at påvirke den økologiske funktionalitet for flagermus i området.

Miljøstyrelsen vurderer overordnet, at Naturstyrelsen i væsentlighedsvurderingen har vurderet på de, for områdets arter og naturtyper, relevante aspekter af anlægsfase og vedligeholdelse af friluftsfaciliteter, samt den påvirkning disse måtte medføre på arter og naturtyper i området.

På baggrund af ovenstående er det Miljøstyrelsens samlede vurdering, at tiltagene er i overensstemmelse med bevaringsmålsætningerne i eksisterende Natura 2000-plan og udkast til 3. generations Natura 2000-plan for område nr. 30, samt at øvrige arter heller ikke vil blive påvirket i væsentlig omfang, eller med indskrænkning af den økologiske funktionalitet som følge.

Konklusion

Miljøstyrelsen har på baggrund af Naturstyrelsens ansøgning foretaget en væsentlighedsvurdering i forhold til en mulig påvirkning af Natura 2000-områdets udpeg-

ningsgrundlag. På baggrund af de fundne resultater, vurderer Miljøstyrelsen, at naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for det pågældende Natura 2000-område ikke påvirkes væsentligt. Dermed vurderer Miljøstyrelsen, at der ikke er behov for at iværksætte en konsekvensvurdering.

Miljøstyrelsen finder, at det kan udelukkes, at projektet i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter kan påvirke Natura 2000-området væsentligt.

Bilag IV-arter

Habitatbekendtgørelsen fastlægger i § 10, stk. 1 og stk. 2 en pligt for myndigheder til at varetage beskyttelsehensyn i forhold til yngle- eller rasteområder for arter på habitatdirektivets bilag IV samt beskyttelsen af planter.

Pligten indebærer, at myndigheden i forbindelse med vedtagelse af planer eller afgørelser i sager skal sikre, at der ikke sker en beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- og rasteområder for bilag IV-arter. Samtidig skal myndigheden sikre, at planter på habitatdirektivets bilag IV ikke ødelægges.

Beskyttelsen af bilag IV-arter gælder overalt i landet, dvs. ikke kun indenfor Natura 2000-områderne.

Miljøstyrelsens vurdering

Der er foretaget en vurdering af projektets potentielle påvirkning på bilag IV-arter, der enten kendes fra den kommende naturnationalpark, eller hvor der er/vil komme velegnede levesteder ud fra artens biologiske krav, og arten samtidig er udbredt i den landsdel (spidssnudet frø, stor vandsalamander, markfirben, grøn kølle-guldsmed, stor kærguldsmid, odder, ulv samt flagermusarterne dam-, vand-, trolde-, dværg-, pipistrel-, brun-, syd-, langøret og frynseflagermus).

For alle disse arter vurderes etablering af Naturnationalpark Fussingø og de forskellige delelementer, at områdets økologiske funktionalitet vil kunne opretholdes. Dette indebærer også, at der ikke vil ske beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- og rasteområder for disse arter i deres naturlige udbredelsesområder.

Vurderingen af evt. påvirkning af den økologiske funktionalitet, samt yngle- og rasteområder for bilag IV-arter er indeholdt i væsentlighedsvurderingen for projektet. Sammenfattet beror vurderingen bl.a. på, at:

- For alle kendte og registrerede arter opført på habitatdirektivets bilag IV i området vurderes de aktuelle bestande ikke at blive påvirket af hegnet omkring naturnationalparken, da åbningerne i hegnet og dets placering, giver dyrene mulighed for at passere hegnet og da anlægsfasen finder sted i dagtimerne.
- I forbindelse med fældning og rydning, samt veteranisering af træer vil der ikke blive fældet eller ryddet træer som er yngle- eller rasteområder for flagermus. Træer med hulheder markeres i overensstemmelse med sædvanlig praksis ikke til veteranisering. Fældning/veteranisering foretages med motorsav, så forstyrrelsen er kortvarig og finder sted i dagtimerne, hvor flagermusene ikke er aktive.

- Der foretages rydninger af ikke-hjemmehørende nåletræer samt i ensaldrende, monotone rødgranbevoksninger. Ingen af disse områder vurderes i deres nuværende form at have værdi som raste-, yngle, eller overvintringssted eller som fødesøgnings-områder for arter af flagermus.
- Et større areal med vanddækkede, våde og fugtige arealer samt områder med stående dødt ved og mere lysåbne forhold vurderes at øge mængden af egnede fødesøgningsområder– og føderessourcerne for de arter af flagermus, som jager over vand.
- Der planlægges ikke hydrologiprojekter, der vil ændre på vandstanden i de to vandhuller, der er kortlagt som levested for padder.
- Stor vandsalamander vurderes ikke at være sårbar over for de forstyrrelser, der vil kunne opstå i forbindelse med gennemførelse af anlægsfasen med hydrologiprojekter, bl.a. fordi anlægsfasen foregår meget lokalt omkring de grøfter, der lukkes og i et kort tidsinterval (timer-dage).
- Udlægning af urørt skov vil medføre færre forstyrrelser fra skovningsmaskiner og anden arbejdskørsel for Natura 2000-området, levesteder for bilag IV-arter og naturtyper.
- Græsning vurderes at sikre et øget fødegrundlag for en række bilag IV-arter i området, da plejen vil bidrage til at skabe et øget insektliv.
- Med et lavt græsningstryk sikres det, at der ikke sker overgræsning, optrædning eller andre negative påvirkninger af områder med bl.a. spidssnudet frø og stor vandsalamander.
- Stierne er ikke placeret nær kendte ynglefremkomster af odder, og der er i naturnationalparken stadig store uforstyrrede områder som følge af planlægning af stiforløb, hvor arten vil kunne raste og yngle i fred.
- Etablering af stier og andre rekreative anlæg vil ikke medføre arealinddragelse eller fældning af træer som udgør yngle- og/eller rasteområder for flagermus. Etablering og vedligeholdelse af friluftsfaciliteter vil ikke være af et omfang, der vil kunne påvirke områdets økologiske funktionalitet for arter opført på habitatdirektivets bilag IV.
- Flagermus vurderes primært at være følsomme overfor forstyrrelser omkring ynglelokaliteter i tidsrummet først og sidst på natten. De få personer, der befinder sig i skoven om natten/efter mørkets frembrud, vil altovervejende passere forbi eventuelle ynglefremkomster og ikke tage længere ophold, hvorfor forstyrrelserne ikke vurderes at have nogen betydning for områdets økologiske funktionalitet for flagermus, og en negativ påvirkning af områdets økologiske funktionalitet for flagermus som følge af ændringer af trafik og besøgstal kan dermed afvises.

Ud over arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget og bilag IV-arter, er der registreret en række fredede arter af padder, krybdyr, karplanter, dagsommerfugle og fugle i naturnationalparkområdet. Det gælder for alle disse fredede arter, at etablering af Naturnationalpark Fussingø enten vil have en neutral påvirkning af arterne eller – i de fleste tilfælde – en entydig positiv påvirkning, da antal og areal af levesteder og føderessourcer i området øges i kraft af de tiltag (genskabelse af hydrologi, strukturfældninger og veteranisering, etablering af ekstensiv helårsgræsning og udlæg af urørt skov), der planlægges gennemført.

De fredede fuglearter i området ved Naturnationalpark Fussingø har en bred vifte af habitatpræferencer fra søer (f.eks. hættemåge og isfugl), vandløb (f.eks. bjergvipstjert), områder med rørskov (rørspurv og rørsanger), vådområder med krat (f.eks. nattergal), lysåbne, fugtige områder (f.eks. stær) til egentlige skovarter (f.eks. grønspætte og sortspætte), der vil nyde godt af den større heterogenitet i skoven med flere træer med hulheder og mere dødt ved. For alle disse levesteder gælder, at etablering af en naturnationalpark enten ikke vil påvirke levestederne, eller vil betyde større mængde og areal af levesteder og et forøget udbud af føderessourcer for de fleste arter af ynglefugle i og omkring naturnationalparken. Det vurderes derfor, at etablering af Naturnationalpark Fussingø vil påvirke rødlistede ynglefugle samt deres leve- og ynglesteder positivt.

§ 3 natur

Projektet omfatter flere områder, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, navnlig moser, søer, enge og overdrev.

For § 3 naturen gælder det, at de hydrologiske ændringer forventes at have en positiv effekt på de våde naturtypers tilstand og udvidelsesmuligheder, da disse vil blive vådere og opleve en reduktion i næringstilførslen. Hydrologiprojekterne vurderes ikke at påvirke de tørre § 3 naturtyper væsentligt, da de ligger uden for områderne med genoprettet hydrologi.

Udsætningen af dyr forventes at øge mængden af nicher og forbedre konkurrenceforholdene til fordel for de enkelte naturtypers signaturarter for både våde og tørre naturtyper. Naturstyrelsen oplyser desuden, at dyr primært omfordeler næringsstoffer fra lysåbne områder, hvor de græsser, til deres rasteplasser i skovdækkede områder. Dyrene afsætter langt størstedelen af deres gødning når de rejser sig efter hvil i deres rasteplasser og under vandring til græsningsområderne. Det forventes således at der vil være en netto fjernelse af næringsstoffer fra de lysåbne arealer.

I hegnets anlægsfase vil der jf. sædvanlig praksis blive anvendt lettere grej og/eller køreplader på vådt og fugtig terræn med blød bund. Forstyrrelse af jordbunden vil være begrænset til selve arbejdsområdet, hvor pælene sættes og vil være kortvarige. Hegnet vil passere igennem eller i kanten af en række forskellige § 3 områder, der er her tale om moser, enge og overdrev. Det vurderes ikke, at hegnstrækningen gennem kortlagt § 3 natur vil medføre væsentlig påvirkning heraf, da der er tale om meget lokal og midlertidig påvirkning, hvor pælene sættes og hvor der sker forstyrrelser ifm. kørsel og evt. udlægning af køreplader.

Miljøstyrelsen vurderer på baggrund af overstående, at projektet ikke vil medføre væsentlige negative påvirkninger af § 3 natur. Miljøstyrelsen gør opmærksom på at der skal indhentes de fornødne tilladelser og § 3-dispensationer fra relevante myndigheder.

Friluftliv/Menneskers sundhed

Friluftsliv

Naturstyrelsen oplyser, at Naturnationalpark Fussingø, ud over biodiversitetsforbedrende tiltag, også skal tilføjes nye muligheder for rekreativ udnyttelse af området

for borgerne. Der skal etableres nye indgange, stier, kortborde og faciliteter som udviklingsstærke, shelters, muldtoilet og en parkeringsplads. De nye faciliteter skal medvirke til at forbedre naturformidlingen og forbedre servicen for besøgende.

Det fremgår, at der forventes at ske en stigning i antallet af besøgende i området. Naturstyrelsen har selv sagt ikke kendskab til, i hvilket omfang besøgstallet vil stige som følge af etablering af naturnationalparken. Det er Naturstyrelsens antagelse at interesse for nyheden alene vil føre til et øget antal besøgende. Det forventes, at antallet herefter vil stabiliseres, men på et højere niveau end det nuværende. Naturstyrelsen forventer også, at trafikmæssige hensyn som bump, hastighedsbegrænsninger og færreste sandsynligvis medfører en reduktion i trafikken omkring naturnationalparken. Omfanget af friluftaktiviteter er tilrettelagt efter et minimumsniveau. Der er dels et antal parkeringspladser fordelt over området, der muliggør en spredning af belastningen i naturnationalparken, og dels en større central placeret parkeringsplads.

Der er i dag ca. 19 km bilfast skovvej i naturnationalparken. Disse veje er ikke åben for offentlig kørsel. Da behovet for disse veje til skovdrift forsvinder, nedgraderes det eksisterende net af skovveje, så ca. 2/3 af skovvejene fortsat vedligeholdes. De vil være til brug for nødvendig arbejdskørsel ifm. opsyn med græsningsdyr eller tilsyn med faciliteter og for bl.a. kørsel med hestevogne. Derved overgår ca. 7,5 km af de eksisterende skovveje til stier for bl.a. gående og cyklister. Nedgraderingen vil ske passivt over en årrække i takt med at den løbende vedligeholdelse, i form af rabatklipping og frirumsskæring, ophører.

I anlægsfasen vil ca. 1/3 af skovvejene overgå til stier, og en enkelt sti vil blive nedlagt, da den går i gennem et meget fugtigt område. Der etableres to nye stiforbindelse langs hegnets ydreside, hhv. langs den sydvestlige del af naturnationalparken og langs det nord-syde gående hegn nord for Fussing Sø. Stierne anlægges umiddelbart uden for hegnet og i begge områder er det på grænsen af de skovdækkede områder.

Det fremgår, at skoven langs den sydvestlige del af hegnet er domineret af gamle bøgetræer. Træerne er af en størrelse, der gør det nemt at føre stien uden om dem, så der ikke vil være behov for yderligere fældninger. Der kan dog være behov for rydning af opvækst enkelte steder.

Det fremgår, at mere end halvdelen af stiforløbet langs det nord-syd gående hegn anlægges i lysåbne arealer, hvor der ikke vil være behov for rydning eller fældning. Den øverste del af stien vil blive anlagt i kanten af det skovdækkede område, her er skoven ret ung og bunden er flere steder fugtig. Stien vil blive ført uden om gamle, værdifulde træer og træer med hulheder. Der kan blive behov for at rydde opvækst og enkelte små træer i forbindelse med etablering af stien.

De nye stier vil blive etableret ved afskrabning af topjord og udlægning af grus, hvor det er nødvendigt af hensyn til fremkommeligheden.

Det fremgår, at der vil blive etableret sammenbindende skovstier på både indersiden og ydresiden af hegnslinjen. Der vil blive sikret stiforløb ind og ud af naturnationalparken og det vil blive sikret forbindelse med stiforløb uden for parken. Dette

betyder, at der eksempelvis vil blive etableret indgange, alle de steder hvor veje og stier leder ind i naturnationalparken, indgangene vil blive tilpasset de lokale behov. Et eksempel er indgange særligt indrettet til ryttere, hvor det kan tænkes, at der er behov for at ride ind og ud af naturnationalparken. Naturstyrelsen oplyser, at de er i løbende dialog med brugere og friluftorganisationer om evt. begrænsninger og muligheder.

Det oplyses, at der foruden stier også vil blive etableret toiletfaciliteter og madpakkerum i den gamle hestestald, der er en del af det eksisterende bygningskompleks omkring hovedbygningen i det indre hegn. Der vil også blive etableret ny parkeringsplads, tre udkigstårne med shelters samt shelters og muldtoilet ved den eksisterende lejrplads.

Naturstyrelsen oplyser, at der vil blive fortaget ændringer i omfanget af fri teltningsområder og at den eksisterende hundeskov vil blive flyttet til Udskovene. Den endelige placering besluttet i dialog med brugerne. Dette sker for at tilgodese de udsatte dyrs behov for fred og ro. Der arbejdes også med placeringen af 3 stilleområder som tilsammen udgør ca. 1/5 af naturnationalparkens område. Deres udstrækning og placering er udformet, så de kan være hvileområder for græsserne. Det er intentionen at mindske fladefærdslen til disse områder gennem ”nudging”, således at publikum holder sig til skovveje og stier i stilleområdernes yderkant. Formålet er at give dyrene et sted med mindre forstyrrelser fra besøgende.

Miljøstyrelsen vurderer, at arbejdet ikke vil have en væsentlig betydning for friluftslivet i anlægsfasen, da der ikke vil være væsentligt ændrede adgangsforhold, og for- eninger, der tidligere har benyttet området, vil blive inddraget i den fremtidige be- nyttelse af området af Naturstyrelsen.

I driftsfasen vil friluftsfaciliteterne blive plejet/vedligeholdt jf. retningslinjerne for urørt skov, bl.a. ved slåning, maling af træværk, rydning af opvækst og fældning/be- skæring af farlige træer omkring opholdsarealer og faciliteter.

Miljøstyrelsen vurderer, at projektets tiltag ikke vil have en væsentlig negativ effekt på det potentielle friluftsliv i området, idet adgangen til området - trods opsætning af hegn og nedlæggelse af enkelte stier – opretholdes, og visse af publikumsfacilite- terne som parkeringspladser, etablering af nye veje, stier og udkigstårne og toiletfa- ciliteter vil blive opgraderet. Udsætningen af store græssere kan potentielt af- skrække nogle fra at besøge området, der vil dog også være mange, som er tiltrukket af at se dyrene. Miljøstyrelsen vurderer samlet set ikke, at udsætningen af store græssere vil medføre en væsentlig påvirkning på friluftslivet, idet der er tale om et stort areal med mange stisystemer, også forefindes områder til dyr, uden for stisy- stemerne og den generelle erfaring fra andre steder med kombination af friluftsliv og dyr viser, at der kun sjældent opstår utrygge situationer.

Adgangsforhold

Etableringen af Naturnationalpark Fussingø vil medføre ændrede adgangsforhold til området, idet hele området vil blive omkranset af et ydre hegn. Der vil blive etab- leret et indre hegn, der frahegner området nær bygningskomplekset omkring ho- vedbygningen, badepladsen ved Fussing Sø samt borgruin og tidligere haveanlæg i

Gammelhaven fra naturnationalparken. Der blive etableret sammenbindene skovstier langs ydersiden og indersiden af hegnet. Der vil være 3 områder, der klassificeres som stilleområder hvor dyrene kan søge hen, og hvor publikum vil blive ledt udenom, via ”nudging”.

Naturstyrelsen oplyser, at de nuværende adgangsveje vil blive bevaret ved opsætning af 21 stilåger (adgang for både gående og cyklende), 2 mountainbikelåger hvor mountainbikespor krydser hegnslinjen, 12 kørelåger af varierende bredde, herunder 3 med elektrisk åbning. Der vil ligesom i dag ift. Naturstyrelsens bomme og kæder, blive udleveret kode/nøgle til de brugere, der benytter disse indgange (enkelt personer med vej ret, hestevogne o.l.). Hovedindgangene, hvor de tre offentlige kommunale asfaltveje krydser hegnet, etableres med færister, kørelåger og stilåge. Der etableres vigespor før og efter kørelågerne, således at hestetrukne køretøjer kan passere hegnet.

Færister etableres i overensstemmelse med gængs praksis med fauna passager i form af 300 mm PVC-rør, der fører fra bunden af færisten til terræn. Der indføres bump før færisterne samt hastighedsbegrænsninger før færisterne og inden for hegnet.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at hegningen af området ikke vil have væsentlig betydning for adgangen eller muligheden for rekreativ udnyttelse af området. Der vil være få nærtboende, der potentielt vil opleve mindre gener, idet afstanden til området vil øges, da de vil have længere vej til de kommende indgange til skoven end hidtil. Miljøstyrelsen vurderer, at disse potentielle gener ikke vil være af væsentlig karakter, idet der oprettes indgange alle de steder hvor stier og veje med offentlig adgang krydser hegnslinjen. En øget afstand til området vil derfor være minimal.

Støj og gener fra anlægsarbejdet

Evt. gener forbundet med anlægsarbejdet vil være af kortvarig karakter og vurderes ikke væsentlige for omkringboende. De planlagte tiltag vil finde sted langt fra nærmeste beboelse og anlægsstøj vil kun forekomme helt lokalt. Den eneste undtagelse til dette vil være arbejdet forbundet med hegningen af området, der enkelte steder vil foregå tæt på bygninger (ca. 50 m), dog stadig kortvarigt. Støjen fra hegningen vil være tilsvarende mindre landbrugs- eller skovningsmaskiner.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at dette ikke vil være en væsentlig gene for omkringboende, da der kun vil arbejdes kortvarigt samme sted, generelt arbejdes indenfor for normal arbejdstid.

Projektet vurderes ikke at medføre væsentlige lugtgener for omkringboende, da projektet ikke medfører emissioner andet end alm. udstødning fra maskiner/køretøjer.

På baggrund af ovenstående vurderes projektet samlet set ikke at være til væsentlig gene for befolkningen i området, da det ikke vil medføre væsentlige påvirkninger fra støv, støj eller lys i hverken anlægs- eller driftsfasen.

Overflade- og Grundvand

I det fremsendte materiale og i de foretagne vurderinger har Naturstyrelsen inddraget det udkast til Vandområdeplaner 2021-2027.

Grundvand

Jævnfør basisanalyse for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 ligger hele naturnationalparken inden for såvel terrænnære (1 forekomst), regionale (3 forekomster) grundvandsforekomster. For alle grundvandsforekomsterne er miljømålene for såvel kemisk og kvantitativ tilstand ”god”. Den terrænnære og to af de regionale forekomster er i ringe kemisk tilstand. Der er derfor risiko for manglende kemisk målopfyldelse i 2027 for disse forekomster. Grundvandet i området under naturnationalparken er uden lerdæklag og er derfor sårbart over for aktiviteter på overfladen, herunder infiltration af nitrat.

Rydning af skov samt ændring af driftsform til natur- og urørt skov kan medføre større udvaskning af nitrat til grundvandet. Omvendt vil den ændrede driftsform med begrænsning i den årlige hugst samt gennemførelse af hydrologiprojekter, hvor skovbunden i områder gøres mere fugtig, bidrage til at nitratudvaskningen til grundvandet begrænses. Den mere fugtige skovbund vil også bidrage til mere denitrifikation og fiksering af kvælstof, hvilket også vil begrænse udvaskningen af kvælstof.

Det fremgår af projektet, at genskabelse af naturlig hydrologi sker ved lukning af grøfter så vandets vej gennem vandløb, tørvelag og jord forsinkes. Disse ændringer vil være helt lokalt, hvor grøfterne lukkes og lokalt i områderne opstrøms de lukkede grøfter. Dette vil medføre, at der vil være mere vand samt fugtighed i skovbunden hvilket lokalt og i begrænset omfang vil medføre højere infiltration til grundvandsforekomsterne.

Hydrologiprojekterne, den ændrede driftsform eller rydningen af skov vil således lokalt kunne bidrage til en begrænset højere infiltrationen af grundvand fra overfladen og til grundvandsforekomsterne. Dette vil bidrage positivt til grundvandsforekomsternes kvantitative tilstand.

Miljøstyrelsen vurderer, at der ikke vil ske en forringelse af grundvandsforekomsterne som følge af øget nitratudvaskning. Dette skyldes først og fremmest det relativt store areal på ca. 64 ha, hvor der gennemføres genopretning af naturlig hydrologi, og hvor der vil finde en øget denitrifikation sted.

Derudover stopper de årlige fældninger af ca. 1,6 ha i forbindelse med etableringen af naturnationalparken, hvorfor merudvaskningen som følge af rydning af de planlagte 10 ha over to år vil blive tilsvarende reduceret. Det vurderes ikke, at der vil være kumulative påvirkninger af grundvand ifm. udlæg til urørt skov, da der tale om et relativt stort samlet skovkompleks, hvor atmosfærisk kvælstofsdeposition primært vil påvirke randzonerne af skoven.

Etableringen af naturnationalparken vil ikke påvirke grundvandsdannelsen ligesom projektet ikke fjerner vand fra grundvandsforekomsterne. Projektet påvirker derfor ikke den kvantitative tilstand.

Miljøstyrelsen vurderer på grundlag af ovenstående, at nitratudvaskningen til grundvandsforekomsterne på såvel kort som lang sigt er på niveau med eller mindre end den nuværende den nuværende nitratudvaskning.

Miljøstyrelsen vurderer derfor at projektet ikke vil påvirke grundvandsforekomster-nes mulighed for hverken kemisk som kvantitativ opnåelse af målopfyldelsen i 2027.

Målsatte søer

Fussing Sø

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 er Fussing Sø målsat god økologisk tilstand og god kemisk tilstand. Fussing Sø har en samlet god økologisk tilstand og god kemisk tilstand. De enkelte økologiske kvalitetselementer, fisk, fytoplankton og vandplanter har god økologisk tilstand, mens tilstanden for miljøfremmede stoffer og kemisk tilstand er ukendt. Tilstanden for fytoplankton er baseret på målinger af klorofyl-a. Naturstyrelsen oplyser, at der ikke vil være risiko for manglende målopfyldning for den økologiske tilstand i 2027 som følge af etableringen af Naturnationalpark Fussingø. Målopfyldelsen for kemisk tilstand kan ikke risikovurderes.

Det fremgår af ansøgningen, at der på den sydlige side af Fussing Sø fritlægges vandløb, der ender i Fussing Sø, og vandløbenes naturlige profil genskabes. Der er tale om grøftelukning i skov i oplandet til søen, der har en påvirkning af jordbundens fugtighed i et helt afgrænset omfang. I perioder med meget nedbør kan der ske en hurtigere afstrømning i dele af vandløbene, hvor der er fjernet spærringer. Det er forventningen, at dette opvejes af grøftelukninger, der foretages i samme område og vil medføre en tilbageholdelse af vandet. Det fremgår yderligere, at vandløbende på den sydlige side af søen afvander til skoven og de vil derfor være næringsfattige. Genskabelse af naturlig hydrologi kan føre til en større tilbageholdelse af næringsstoffer i skoven og således en reduktion i udledningen af næringsstoffer til søen, som følge af tiltagene. Fritlæggelse af vandløb på den sydlige side af Fussing Sø vil derfor have en potentiel positiv betydning for søens vandstand eller økologiske/kemiske tilstand.

Naturstyrelsen oplyser, at vandet fra Hesselbjerg mark, der har været i omdrift indtil nu, i dag løber til Fussing Sø. Det betyder en tilledning af næringsrigt drænvand, der påvirker søens tilstand negativt. Der gennemføres knusning af drænrør og lukning af drænbrønde på Hesselbjerg mark. Det vil medføre en reduceret næringstilførsel til Fussing Sø, da regnvandet vil passere langsommere gennem jorden end via drænrørene. Dette øger adsorptionen af fosfor og denitrifikation i jorden, inden vandet når søen. Dette tiltag vil understøtte, at Fussing Sø kan opretholde god økologisk tilstand.

Det oplyses i ansøgningen, at der siden 2019 ikke er blevet udbragt gødning til Naturstyrelsens arealer vest og nordvest for Fussing Sø, der afvander til Fussing Sø og Fussing Møllebæk. Dette betyder, at der vil være en stadig mindre udledning af næringsstoffer til Fussing Sø, der bidrager til at sikre den økologiske gode tilstand i søen. De kommende år vil tilførslen af næringsstoffer fra disse arealer forsat reduceres i takt med, at næringspuljen bindes i jord og planter.

Naturstyrelsen oplyser, at det nordvestlige hjørne af Fussing Sø (Grovebakken) i dag indgår i en 16 ha indhegning, der i sommerhalvåret græsses af islandske heste (afsluttet med sommersæsonen 2021). Hestenes eneste vandadgang er ved Fussing Sø ca. 100 meter fra bådpladsen. Græsningstrykket på Grovebakken er pt. ca. 510 kg/ha i sommerhalvåret (1. maj til 30. oktober). Det fremgår, at græsningstrykket her er højere end det, der planlægges fremadrettet når naturnationalparken etableres, hvor der arbejdes med et maksimalt græsningstryk på ca. 158 kg/ha.

Der vil samlet set være et større antal dyr med adgang til søen som følge af projektet. De vil dog være spredt over et større område med mange vådområder, grøfter og vandhuller fordelt over hele arealet, hvor de vil have mulighed for at drikke eller gå i vandet.

Hestene på Grovebakke har ikke betydet optrædning af søbunden eller bredzonen, på trods af det høje græsningstryk og på trods af, at de kun har adgang til en begrænset strækning af søbredden. Det oplyses, at der er lignende erfaringer med, at bredderne ikke er trådt ned eller skadet fra indhegningen ved Søndermade, hvor der går stude.

Det fremgår af ansøgningen, at udsætningen af dyr vil medvirke til, at næringsstoffer omfordeles til andre dele af naturnationalparken, når dyrene græsser omkring søen og afsætter gødningen på hvilepladser i skovene.

Naturstyrelsen oplyser, at undersøgelser har vist, at kvæg omfordeler næringsstoffer fra foretrukne græsningsarealer til foretrukne hvilepladser, f. eks. gode læpladser i skovdækkede områder og fritliggende bakketoppe. De fleste kokasser afsættes når dyret rejser sig efter hvile eller under vandring til græsningsstedet. Forholdsvis mindre gødning afsættes under hvile og græsning, og det forventes derfor, at der vil ske en netto fjernelse af næringsstoffer fra de lysåbne områder, herunder søerne.

Naturstyrelsen oplyser, at der som del af projektet vil blive opsat hegn og udlagt flydespærrer i en del af søen. Miljøstyrelsen vurderer, at dette ikke vil medføre nogen væsentlig effekt på søens tilstand, hverken økologisk eller kemisk eller på de økologiske kvalitetselementer, da de ikke vil være påvirket af barriereeffekten.

På baggrund af ovenstående oplysninger vurderer Miljøstyrelsen, at idet der fremover er et mindre ekstensivt græsningstryk i naturnationalparken i driftsfasen, omkring Fussing Sø, forventes naturnationalparken ikke at ændre negativt på Fussing Sø's mulighed for opnåelse af miljømål om god samlet økologisk og kemisk tilstand, jf. lov om vandplanlægning.

Det vurderes yderligere, at hydrologiprojekter, hegning og udsætningen af dyr i forbindelse med anlægsfasen af naturnationalparken på grund af deres karakter og lokalisering ikke vil ændre på Fussing Sø's mulighed for at bevare god samlet økologisk eller opnåelse af god kemisk tilstand. Tiltagene vurderes ikke at have en negativ påvirkning på tilstanden af de økologiske kvalitetselementer (fisk, fytoplankton og vandplanter).

Søndermade

Det fremgår af basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027, at Søndermade er målsat med god økologisk tilstand og god kemisk tilstand. Det er oplyst at den

samlede økologiske tilstand er dårlig og den kemiske tilstand er ukendt. De enkelte økologiske kvalitetselementer, fisk, fytoplankton og vandplanter har alle tre dårlig økologisk tilstand, mens tilstanden for miljøfremmede stoffer og kemisk tilstand er ukendt.

Det fremgår, at der vurderes at være risiko for manglende målopfyldelse for den samlede økologiske tilstand i 2027. Målopfyldelsen for kemisk tilstand kan ikke risikovurderes. For et vandområde i dårlig tilstand gælder det, at tiltag ikke må føre til en forringelse af områdets tilstand.

Søndermade blev genoprettet som sø i 2003-2004. Inden da var området næringsrig kulturreng, som blev anvendt til høslæt og græsning. Området har tidligere været gødsket og har også været omlagt og dyrket enkelte gange gennem de sidste 50-70 år.

Det oplyses, at Søndermade modtager drænvand fra marken (Husbjerg Mark) mod sydvest, der skrånede ned mod søens vestlige ende. Drænvandet fra marken samt den tidligere gødskning har resulteret i, at søen i dag er meget næringsrig.

Naturstyrelsen oplyser, at der planlægges et hydrologiprojekt på Husbjerg Mark, som delvist afvander til Søndermade, og delvist til Søndermades afløb. Idet der er hydrologisk kontakt mellem hydrologiprojektet og Søndermade, vil det medføre en påvirkning af Søndermade. Hydrologiprojektet omfatter afbrydelser af markens drænrør på den tidligere omdrifts jord, et areal på ca. 10 ha. Tiltagene forventes at gøre markarealerne mere fugtige, med mulighed for at der i perioder stedvist kan opstå vandhuller i lavninger. Den højere vandstand og stedvise vandmætning, samt iltfrie forhold vil føre til denitrifikation og derved reduceret kvælstofudledning til Søndermade. Yderligere vil knusningen af markdrænen lede til en reduktion i tilførslen af fosforrigt sediment til søen.

En nedbringelse af næringsstatus i Søndermade er essentielt, hvis søen skal kunne opnå den målsatte økologiske tilstand. En gennemførelse af hydrologiprojektet på Husbjerg Mark vil på lang sigt kunne øge sandsynligheden for, at Søndermade kan opnå de kvalitative forudsætninger for målopfyldelse for økologisk tilstand for alle tre biologiske kvalitetselementer (fytoplankton, vandplanter og fisk) såvel som for den kemiske tilstand.

Det fremgår af ansøgningen, at Søndermade i dag indgår i en indhegning på ca. 20 ha, der helårsgræsses af stude. Græsningstrykket i området ligger i dag på ca. 225 kg/ha. Dette græsningstryk er således højere end det, der fremadrettet vil være, når naturnationalparken etableres, hvor der arbejdes med ca. 150 kg/ha.

Det er oplyst, at der ligesom i Fussing Sø i afsnittet ovenover, kommer til at være et større antal dyr, der potentielt vil kunne belaste søen. Området indeholder dog mange muligheder for dyrene i form af grøfter, vandhuller og vådområder. Naturstyrelsen vurderer, at der ligesom ved Fussing Sø vil kunne ske en netto fjernelse af næringsstoffer fra området omkring Søndermade, som følge af dyrenes græsning og transport af næring. Den potentielle påvirkning fra udsætning af dyr er beskrevet i mere detaljeret under afsnittet om Fussing Sø.

På baggrund af ovenstående oplysninger vurderer Miljøstyrelsen, at naturnationalparken ikke vil ændre negativt på Søndermades mulighed for opnåelse af miljømål om god samlet økologisk og kemisk tilstand, jf. lov om vandplanlægning.

Miljøstyrelsen vurderer, at hydrologiprojekter og udsætningen af dyr i forbindelse med anlægsfasen af naturnationalparken på grund af deres karakter og lokalisering ikke vil ændre på Søndermades mulighed for opnåelse af de foreløbige miljømål om god samlet økologisk og kemisk tilstand. Yderligere vurderes tiltagene ikke at have en negativ påvirkning på tilstanden af de økologiske kvalitetselementer (fisk, fytoplankton og vandplanter).

Samlet konklusion angående målsatte søer

Da etablering af naturnationalparken ikke indeholder andre tiltag end de ovenfor nævnte, der kan påvirke søen; f.eks. i form af øget næringsstofudledning eller ændring i vandudveksling, vil aktiviteter i naturnationalparken ikke påvirke hverken Fussing Søes mulighed for at opretholde målopfyldelse eller Søndermade mulighed for at opnå målopfyldelse. Det er således Miljøstyrelsens vurdering, at projektet om genopretning af naturlig hydrologi og udsætningen af dyr kan gennemføres i overensstemmelse med lov om vandplanlægning.

Målsatte vandløb

Der er ni målsatte vandløb inden for naturnationalparkens område, afsnittet om Skals Å behandler to. Området afvander derudover til Skals Å-system og via Hjarbæk Fjord til Limfjorden mod vest, mens en lille del af området afvander til Nørreåren og Randers Fjord.

Det oplyses at, bl.a. fjernelse af spærringer, her i form af vejunderløb og stem, er i overensstemmelse med vandområdeplanlægningen (jf. Vandområdeplanerne 2015-2021 og 2021-2027). I det følgende er påvirkningerne på de enkelte vandløb gennemgået, og Miljøstyrelsens vurdering for alle de målsatte vandløb forekommer til sidst i afsnittet.

Naturstyrelsen oplyser, at de planlagte hydrologiprojekter omfatter åbning af rørunderføring under skovveje, så spærringer og opstemninger i vandløbet fjernes. Der vil forekomme tilkastninger eller punktlukninger af grøfter i de øvre dele af afvandingssystemerne. Åbningen af rørunderføring har primært betydning for genskabelsen af kontinuitet gennem vandløbssystemet, som vil tilgodesse fisk og i mindre grad invertebrater.

Det fremgår af ansøgningen, at dyrkningen ophører på de nuværende omdriftsjorde i området i takt med etableringen af naturnationalparken. Dette vil betyde, at vandløb i området og vandløb, der ligger nedstrøms naturnationalparken, vil opleve en markant reduktion i næringsbelastning. Særligt Fussing Møllebæk har tidligere modtaget store mængder næringsstoffer og vil derfor opleve en positiv effekt på de økologiske kvalitetselementer. Samlet vil dette betyde, at der udvaskes betydeligt mindre næringsstof til Fussing Møllebæk og Skals Å efter etableringen af naturnationalparken.

Det oplyses desuden, at tilkastningen af grøfter vil ske i de øverste spidser af skovvandløbene og at det vil bevirke en lidt langsommere vej for vandet gennem jordbunden, inden det når vandløbene. Dette har ingen væsentlig betydning for vandkvaliteten eller kontinuiteten gennem vandløbet. Terrænet i naturnationalparken er meget kuperet, og som følge heraf vil en stor del af hydrologiprojekterne i vandløb have meget lokale virkninger, da de gennemføres i topografisk afgrænsede områder. Der gennemføres hydrologiprojekter på eksisterende engarealer, disse omfatter knusning af dræn, lukning af drænbrønde og grøftelukninger på tidligere omdrifts jord, samt grøftelukninger i Tuemosen.

Lukningen af grøfter og dræn vil medføre en sænkning af vandets hastighed gennem området og højere vandstand på engarealerne, bl.a. på engene øst for Tuemosen. Ændringerne vil føre til øget denitrifikation, og således mindre udledning af kvælstof. Knusning af markdræn vil reducere mængden af fosforrigt sediment, der ledes til søer og vandløb via drænrør. En reduktion i næringstilførslen vil påvirke alle de biologiske kvalitetselementer positivt. Lukning af dræn samt grøfter vil ikke medføre væsentligt ændret udledning af organisk materiale til vandløbene.

Marine områder, der ligger nedstrøms de påvirkede vandløb, vil opleve en reduktion i næringstilførslen fra området, som følge af hydrologiprojekterne og endt dyrkning.

Det fremgår af ansøgningen, at der ved udsættelse af dyr i naturnationalparken vil være en risiko for, at græssende dyr med adgang til vandløbene kan tilføje næringsstoffer og organisk materiale i form af gødning, eller at optrædning af brinker og vandløbsbund vil føre til mobilisering af næringsstoffer og organisk materiale fra sedimentet og brinker. Negativ påvirkning fra de store græssere i form af gødning og kraftig optrædning vil potentielt kunne medføre, at tilstanden for kvalitetselementerne forringes, eller at vandløbene ikke kan opnå god økologisk tilstand.

De målsatte vandløb, ligger i naturlige slugter, hvor vandet samler sig og løber videre til forskellige recipienter (bl.a. Skals Å). Terrænet er oftest relativt stejlt her og udgør ikke oplagte ruter for kvæget. Grøfterne, der er etableret af skovdyrkningsmæssige hensyn, ligger ikke i naturlige lavninger, men på mere fladt terræn, hvor kvæget i højere grad forventes at færdes naturligt gennem området. Optrædning af disse grøfter vil ikke medføre samme grad af sedimenttransport, som i de naturlige vandløb, idet disse har en større hældning end grøfterne. Påvirkningen på målsatte vandløb vil derfor være begrænset.

Naturstyrelsen oplyser, at der flere steder på området går husdyr med et større græsningstryk end der vil være fremadrettet. Der har f. eks. i en årerække gået rideheste på arealet omkring Fussing Møllebæk mellem Fussing Sø og mølledammen, med et græsningstryk på ca. 190 kg/ha. Dette vil indledningsvist sænkes til maksimalt 158 kg/ha for hele naturnationalparken. Dyrene har benyttet en kreaturovergang over vandløbet, og der har ikke været problemer med, at hestene har trådt brinkerne ned. Det lavere græsningstryk samt det større tilgængelige areal, vil betyde, at dyrene har mulighed for at sprede sig og søge vand mange forskellige steder, og det vurderes derfor at de enkelte vandløb ikke vil belastes i væsentlig grad. Der henvises til afsnittet om Fussing Sø for redegørelse om dyrenes omfordeling af næringsstoffer. Det forventes, at dyrene vil medføre en netto fjernelse af næringsstoffer fra de lysåbne arealer, der grænser op til vandløbene.

Miljøstyrelsen vurderer derfor, at etableringen af helårsgræsning samt ændringer i områdets hydrologi ikke vil føre til en øget belastning med nærings- eller organisk stof af målsatte vandløb.

T373 tilløb til Fusing Sø

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 er dette vandløb i god økologisk tilstand, mens den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”. For de enkelte biologiske kvalitetselementer er invertebrater i god tilstand, mens tilstanden for fisk, makrofyter, miljøfremmede stoffer og kemisk tilstand er ukendt. Ifølge basisanalysen er der ikke risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027, mens målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Naturstyrelsen oplyser, at vandløbet er omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i nationalparken (Hundeskoven). Tiltaget omfatter blokering af de grøfter, der i dag fører vandet hurtigere ud i vandløbet, samt fjernelse af en rørunderføring under skovvejen.

Naturstyrelsen oplyser, at der i anlægsfasen vil være en forstyrrelse af vandløbet som følge af den fysiske fjernelse af rørunderføringen og lukningen af grøfter, der kan føre en øget mængde opslæmmet sediment i vandløbsvandet. Påvirkningen heraf vil være kortvarig (timer til dage) indtil sedimentet har bundfældet sig eller er blevet ført videre. Naturstyrelsen vurderer derfor ikke, at der vil være en påvirkning af fisk, invertebrater eller planter i en grad, der kan medføre en forringelse af den økologiske tilstand.

I driftsfasen forventes det at fjernelse af spærringer vil have en positiv effekt på fisk, der fremadrettet vil kunne gå op i vandløbet fra Fusing Sø, og i nogen grad også invertebrater. Vandløbet T373 vurderes dog at være så kort og småt, at fiskene ikke vil benytte det i særlig grad.

T372 tilløb til Fusing Sø

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 er dette vandløb i god økologisk tilstand, mens den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”. For de enkelte biologiske kvalitetselementer er invertebrater i god tilstand, mens tilstanden for fisk, makrofyter, miljøfremmede stoffer og kemisk tilstand er ukendt. Ifølge basisanalysen er der ikke risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027, mens målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Det fremgår, at vandløbet er omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i nationalparken (Hundeskoven). Tiltaget omfatter blokering af de grøfter, der i dag fører vandet hurtigere ud i vandløbet, samt fjernelse af en rørunderføring under skovvejen.

Naturstyrelsen oplyser, at der i anlægsfasen vil være en forstyrrelse af vandløbet som følge af den fysiske fjernelse af rørunderføringen og lukningen af grøfter, der kan føre en øget mængde opslæmmet sediment i vandløbsvandet. Påvirkningen heraf vil være kortvarig (timer til dage) indtil sedimentet har bundfældet sig eller er blevet ført videre. Naturstyrelsen vurderer derfor ikke, at der vil være en påvirkning af fisk, invertebrater eller planter i en grad, der kan medføre en forringelse af den økologiske tilstand.

I driftsfasen forventes det at fjernelse af spærringer vil have en positiv effekt på fisk, der fremadrettet vil kunne gå op i vandløbet fra Fussing Sø, og i nogen grad også invertebrater. Vandløbet T372 vurderes dog at være så kort og småt, at fiskene ikke vil benytte det i særlig grad.

Sønderskov Bæk (06824)

Ifølge basisanalysen for vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 har Sønderskov Bæk god økologisk tilstand og den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”. For de enkelte kvalitetselementer er invertebrater i god tilstand, mens tilstanden for fisk, makrofytter, miljøfremmede stoffer og kemisk tilstand er ukendt. Ifølge basisanalysen, er der ikke risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027. Målopfyldelsen for kemisk tilstand kan ikke risikovurderes.

Det oplyses, at Sønderskov Bæk er omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i naturnationalparken (Sønderskov). Tiltaget omfatter lukning af de grøfter, der i dag fører vandet hurtigere ud i vandløbet, samt fritlægning af vandløbet, hvor det i dag er rørlagt under en skovvej. Lukning af grøfter i spidsen af Sønderskov Bæk vil ikke reducere den vandmængde, der kommer til bækken, men vil betyde, at vandet løber igennem de øverste jordlag i stedet for via grøfterne.

Naturstyrelsen oplyser, at der i anlægsfasen vil være en forstyrrelse af vandløbet som følge af den fysiske fjernelse af rørunderføringen og lukningen af grøfter, der kan føre en øget mængde opslæmmet sediment i vandløbsvandet. Påvirkningen heraf vil være kortvarig (timer til dage) indtil sedimentet har bundfældet sig eller er blevet ført videre. Det vurderes derfor ikke at påvirke fisk, invertebrater eller planter i en grad, der kan medføre en forringelse af den økologiske tilstand.

I driftsfasen vil fjernelse af spærringer kunne have en positiv påvirkning på fisk, der fremadrette vil kunne gå op i vandløbet fra Fussing Sø, og i en vis grad på invertebrater. Grøftelukning og fjernelse af spærringer nederst i vandløbet vil ikke påvirke vandkvaliteten eller de fysiske forhold i Sønderskov Bæk. Tiltagene vil således ikke påvirke muligheden for, at invertebrater forbliver i god tilstand, eller medføre en påvirkning af de øvrige kvalitetselementer.

T388 tilløb til Fussing Sø

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 er dette vandløbs økologiske og kemiske tilstand ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”. Tilstanden er ukendt for samtlige kvalitetselementer. Det fremgår af basisanalysen, at risikoen for manglende målopfyldelse for samlet

økologisk tilstand i 2027 og målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Det oplyses, at vandløbet ikke er omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i nationalparken. Det vurderes derfor, at dette tiltag ikke vil ændre på tilløbets mulighed for opnåelse af de foreløbige miljømål om god samlet økologisk og kemisk tilstand. Se det indledende afsnit om målsatte vandløb, for vurdering af yderligere tiltag.

T387 tilløb til Fussing Sø

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 er dette vandløbs økologiske og kemiske tilstand ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er "god". Tilstanden er ukendt for samtlige kvalitetselementer.

Det fremgår af basisanalysen, at risikoen for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027 og målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Det oplyses, at vandløbet er ikke omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i nationalparken. Det vurderes derfor, at dette tiltag ikke vil ændre på tilløbets mulighed for opnåelse af de foreløbige miljømål om god samlet økologisk og kemisk tilstand. Se det indledende afsnit om målsatte vandløb, for vurdering af yderligere tiltag.

Fussingø Møllebæk (08807)

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 har Fussingø Møllebæk en moderat økologisk tilstand, og den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er "god". For de enkelte kvalitetselementer er tilstanden for invertebrater vurderet at være moderat, mens den for de øvrige parametre er ukendt. Ifølge basisanalysen er der risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027, mens målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Der fremgår af ansøgningen, at der de seneste år har gået rideheste på arealet omkring Fussing Møllebæk. Dyrene har benyttet en kreaturovergang over vandløbet, og der har ikke været problemer med nedtrædning af brinkerne vest for overgangen, hvor vandløbet ikke er heget fra. Græsningstrykket har tidligere ligget på 190 kg/ha, altså højere end det kommende, der er beregnet til maksimalt at være 158 kg/ha.

Naturstyrelsen oplyser, at vandløbet ikke ligger i et område, hvor der genskabes naturlig hydrologi i nationalparken. Vandløbet ligger dog neden for Hesselbjerg Mark, hvor der gennemføres hydrologiprojekt, og hvorfra Fussing Møllebæk modtager drænvand. Der gennemføres også hydrologiprojekt på Husbjerg Mark, der også til dels afvander i en afvandingsgrøft til Fussing Møllebæk. Begge hydrologiprojekter omfatter ophør af dyrkning, knusning af dræn og lukning af drænbrønde. Dette vil medføre, at vandets vej fra markerne til vandløb vil blive langsommere, hvilket betyder at der samlet vil ske en markant reduktion i eutrofieringen af vandløbet, da der vil være øget denitrifikation og mere næringsstof vil blive adsorberet

eller omsat inden det når vandløbet. En reduktion i næringsstof tilførsel til vandløbet vil have en positiv effekt på alle de økologiske kvalitetselementer. Se det indledende afsnit om målsatte vandløb, for vurdering af yderligere tiltag.

Vandløb i Hesselbjerg skov (06898)

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 har vandløb i Hesselbjerg Skov moderat økologisk tilstand, og den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”. For de enkelte kvalitetselementer er invertebrater vurderet at være i moderat tilstand, mens tilstanden for de øvrige kvalitetselementer er ukendt. Ifølge basisanalysen er der risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027, mens målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes.

Naturstyrelsen oplyser, at vandløbet er omfattet af genskabelse af naturlig hydrologi i naturnationalparken (Hesselbjerg Skov). Dette omfatter lukning af de grøfter, der i dag fører vandet hurtigere ud i vandløbet, samt genskabelse af et frit forløb, hvor vandløbet i dag er rørlagt under en skovvej.

Naturstyrelsen oplyser, at der i anlægsfasen vil være en forstyrrelse af vandløbet som følge af den fysiske fjernelse af rørunderføringen og lukningen af grøfter, der kan føre en øget mængde opslæmmet sediment i vandløbsvandet. Påvirkningen heraf vil være kortvarig (timer til dage) indtil sedimentet har bundfældet sig eller er blevet ført videre. Derfor vil der ikke vil være en påvirkning af fisk, invertebrater eller planter i en grad, der kan medføre en forringelse af den økologiske tilstand.

Det oplyses, at grøftelukning og fjernelse af spærringer nederst i vandløbet ikke vil påvirke vandkvaliteten eller de fysiske forhold i vandløbet. Tiltagene vil således ikke påvirke muligheden for, at invertebrater opretholder god økologisk tilstand, eller påvirke øvrige kvalitetselementer.

Af ansøgningen fremgår det, at lukningen af grøfter i spidsen af vandløbet ikke vil reducere den vandmængde, der kommer til vandløbet. Vandet vil løbe gennem de øverste jordlag i stedet for via grøfterne. Fjernelse af spærringen nederst i vandløbet vil medføre ændringer i de fysiske forhold på en kort strækning, hvor opstemningen fjernes, og medvirke til at genskabe en mere naturlig vandløbsprofil.

Skals Å (08831a)

Naturnationalparken indeholder to delstrækninger af Skals Å; dels et tilløb, der løber fra Mølle dammen til Skals Å, dels et ca. 700 m langt stykke af Skals Ås hovedforløb, der udgør naturnationalparkens nordlige hjørne. Delstrækningerne er behandlet under ét i ansøgningen.

Ifølge basisanalysen for Vandområdeplanerne 2021-2027 samt tilstandsvurderinger i høringsmaterialet til Vandområdeplaner 2021-2027 har Skals Å en dårlig samlet økologisk tilstand, og den kemiske tilstand er ukendt. De foreløbige miljømål for samlet økologisk og kemisk tilstand er ”god”.

For de enkelte kvalitetselementer er tilstanden god for invertebrater og dårlig for

fisk. For makrofytter, miljøfremmede stoffer og kemi er tilstanden ukendt. Ifølge basisanalysen er der risiko for manglende målopfyldelse for samlet økologisk tilstand i 2027, mens målopfyldelsen for kemisk tilstand ikke kan risikovurderes. For et vandområde i dårlig tilstand gælder det, at tiltag ikke må føre til en forringelse af områdets tilstand.

Naturstyrelsen oplyser, at der er flere hydrologiprojekter, der grænser op til eller afvander til Skals Ås hovedforløb eller tilløb. Det angår projekterne ved Møllekrogen, Ko-eng og Hesselbjerg Skov. Hydrologiprojektet ved Tuemosen afvander til et lille vandløb, der ligeledes løber i tilløbet til Skals Å. Projektet på Husbjerg Mark afvander til både Søndermade og et tilløb til Fussing Møllebæk, der løber i Skals Å.

Projektet i Hesselbjerg Skov omfatter fjernelse af spærringer i vandløbet i forbindelse med vejunderløb samt enkelte grøftelukninger i vandløbets spidser. Møllekrogen og Ko-eng omfatter knusning af dræn og lukning af grøfter i eksisterende lysåben engnatur. Projektet i Tuemosen omfatter udelukkende lukning af grøfter i eksisterende lysåben natur. Projekterne på Husbjerg Mark og Hesselbjerg Mark omfatter knusning af dræn og lukning af drænbrønde på tidligere omdriftsjord. Lukning af grøfter og dræn vil medføre en sænkning i vandets hastighed gennem området og højere vandstand på engarealerne. Dette vil lede til øget denitrifikation og således en reduktion i kvælstofudledningen til Skals Å. Knusningen af markdræn vil reducere mængden af fosforrigt sediment, der ledes via drænrørene til vandløbet. En reduktion i eutrofiering vil påvirke alle de biologiske kvalitetselementer positivt.

En hævning af vandstanden kan også lede til reduceret risiko for okkerdannelse. Her er det primært projektet ved Tuemosen, der kan medføre reduceret okkerdannelse, da dele af arealerne er klassificeret som "stor risiko for okkerudledning". En reduktion i okkerudledning vil påvirke alle biologiske kvalitetselementer positivt, men særligt invertebrater og fisk.

Det oplyses, at en genskabelse af hydrologi på området ved Skals Å vil medføre en forbedret vandkvalitet i det vand, der ledes til Skals Å. Det vurderes derfor, at genskabelse af hydrologi ikke vil forhindre Skals Å i at opnå målopfyldelse for økologisk og kemisk tilstand. Ligeledes vil tiltagene heller ikke føre til en forringelse af tilstanden for de biologiske kvalitetselementer. Projektet vil potentielt medføre en lille forbedring af vandkvaliteten, hvilket vil forbedre muligheden for at opnå målopfyldelse for fisk og opretholde god tilstand for invertebrater.

Naturstyrelsen oplyser, at der i anlægsfasen som følge af den fysiske fjernelse af rørunderføringer og lukninger af grøfterne vil være en forstyrrelse af vandløbene, der kan føre til en øget mængde opslæmmede sediment i vandløbsvandet i nogle af de vandløb, der leder til Skals Å. Denne påvirkning vil være kortvarig (timer til dage) indtil sedimentet har bundfældet sig eller er blevet ført videre i systemet. Ingen af de skovvandløb, hvor der fjernes rørunderløb, leder vand direkte til Skals Å, hvorfor langt den største mængde sediment forventes at være bundfældet og aflejret, inden vandet når Skals Å. Anlægsfasen vurderes derfor ikke at påvirke fisk, invertebrater eller planter i en grad, der kan medføre en forringelse af den økologiske tilstand.

I driftsfasen kan fjernelse af spærringer have en positiv påvirkning på fisk og i nogen grad invertebrater. Lukningen af grøfter og knusning af dræn på de tilstødende eng-

og markarealer vil reducere næringstilførslen og således have en positiv effekt på vandkvaliteten, og derved ikke medføre en negativ påvirkning af biologiske kvalitetselementer.

Det fremgår af ansøgningen, at der i dag er græsning på en stor del af de arealer der støder op til eller afvander til Skals Å. De fleste af disse steder er græsningstrykket højere end det fremadrettet vil være (190-480 kg/ha), med undtagelse på Ko-eng, hvor trykket i dag er 120 kg/ha (helårsgræsning).

Det forventes således ikke, at der vil være en øgt belastning af de grøfter og vandløb, som dyrene har adgang til, ligesom at det ikke forventes at der vil være øget næringstilførsel eller sedimenttransport som følge af udsætningen, jf. beskrivelse om kvægs gødningsdeponering beskrevet under Fusing Sø. Etablering af helårsgræsning forventes ikke at ændre på vandløbenes mulighed for at opnå de foreløbige miljømål om god økologisk og kemisk tilstand, ligesom der ikke forventes en negativ påvirkning af de enkelte kvalitetselementer.

Det oplyses, at der skal sættes hegn på indersiden af Skals Å langs det stykke af hovedløbet, der grænser op til naturnationalparken. Hegnet sættes, hvor der allerede er hegn i dag, og hvor der har været hegn, med afbrydelser, siden 1950'erne.

Samlet vurdering for målsatte vandløb

Baseret på ovenstående er det Miljøstyrelsens vurdering, at gennemførelse af hydrologiprojekterne samt udsætningen af dyr ifm. etableringen af Naturnationalpark Fusingø, ikke vil have nogen væsentlig negativ effekt på tilstanden af vandløb eller vandløbenes mulighed for at opfylde økologiske eller kemiske målsætningerne. Det vurderes også, at projektets tiltag ikke vil have negative påvirkninger på de forskellige biologiske kvalitetselementer.

Arealer, Landskab og Oversvømmelsesrisici

Randers Kommunes kommuneplan

I Randers Kommunes kommuneplan er området nævnt som en del af Skov- og sølandskabet, området er desuden udpeget som naturområde. Området er en del af naturbeskyttelsesinteresserne, der udgør Grønt Danmarkskort. Dele af det sydlige område er udpeget som OSD (område med sætlig drikkevandsinteresser) samt som nitratfølsomme områder, en lille del af det samme område er omfattet af udpegning som indsatsområde (IO). I den nordlige del af området er der udpeget en drikkevandsboring med 300 m beskyttelseszone. Området er af særlig landskabelig interesse. Der befinder sig en enkelt fredet bygning, dog er denne blandt det bygningskompleks der frahegnes. Området er jf. kommuneplanen et højværdi kulturmiljø, og der er en række kulturarvsarealer og diger inden for området. En del af det nordlige areal er udpeget som fredet område. Flere arealer i naturnationalparken er udpeget som risiko for oversvømmelse ved skybrud.

Visuelle påvirkninger af ændret hydrologi, etablering af hegn og øvrige faciliteter

Det fremgår af ansøgningen, at området er beliggende i et kuperet landskab præget af forskellige naturtyper og områder med lavninger. Skovene indeholder forskellige typer af skovbevoksninger, som giver forskellige landskabelige og visuelle oplevelser, når man bevæger sig rundt i området.

Der vil ved projektets udførelse ske en ændring i nogle områder, hvor skoven blandt andet ændrer karakter fra ensartet skov til en mere varieret skov. Det fremgår af projektbeskrivelsen, at overgangene mellem forskellige skovbevoksninger og mellem den lukkede skov og de lysåbne områder med tiden vil udviskes. Dette sker både som følge af fældning, de hydrologiske og biodiversitetsfremmende tiltag samt etablering af græsning og udlæg til urørt skov. I forhold til strukturfældning af bevoksning vil der være tale om mindre rydninger, som danner lysåbninger på mellem 0,1-0,5 ha i de skovbevoksede arealer. Strukturfældning vil blive gennemført inden for en periode på ca. 2 år. Dette vurderes ikke at medføre en væsentlig negativ landskabelig påvirkning, da der er tale om afgrænsede områder og fordi strukturfældningen vil medvirke til at skabe mere diverse landskabelige oplevelser i området. Naturstyrelsen oplyser desuden, at det af retningslinjerne bl.a. fremgår, at douglasgran, thuja og ædel-granarter kan bevares som et landskabeligt og strukturelt element i mindre omfang. Særligt unikke enkeltstående gamle træer kan bevares uanset træart.

Der vil ikke ske ændringer af topografien i området ud over anlæggelse af enkelte vigepladser ved hovedindgangene, ligesom en større del af de eksisterende veje bliver nedgraderet til stier. De hydrologiske tiltag vil ikke nødvendigvis medføre en visuel ændring af området med det samme, men på sigt kan det betyde, at bevoksningen i visse områder vil blive vådere og med tiden gå til. Landskabets karakter vil langsomt ændres, så de naturlige lavninger tidvist oversvømmes og skaber et mere varieret udtryk, hvilket vurderes at være en positiv påvirkning.

Etablering af dyrehegnet vil bestå af et ca. 2 m højt trådhegn med stor maskestørrelse. Visse steder vil hegnet være synligt også set fra afstand, mens det andre steder med tiden vil være sløret af den omgivende bevoksning. Erfaringer fra lignende hegn viser, at den visuelle påvirkning ikke er væsentlig. Det skyldes, at der er tale om et transparent trådhegn, der grundet sin udformning ikke syner markant i landskabet eller udgør en visuel barriere.

Der vil foruden hegnet blive etableret en flydespærre i både den nordlige (ca. 700 m) og sydlige (ca. 1000 m) del af Fussing Sø. Kun 30 cm af flydespærringen vil være synlig over vandoverfladen og der bliver anvendt matsort ikke reflekterende PEH rør med en diameter på 50 cm. De vil blive lagt ud, hvor bunddybden er ca. 2,5-3 m. Flydespærrende vil være delvist skjult for naboer af halvøen og topografien i området. Det vurderes ikke, at flydespærren vil medføre en væsentlig negativ landskabelig effekt grundet valg af materiale samt den begrænsede synlighed.

Det er på baggrund af ovenstående Miljøstyrelsens vurdering, at etableringen af Naturnationalpark Fussingø ikke vil medføre væsentlige negative påvirkninger af den landskabelige værdi i området.

Fortidsminder og kulturarv

Det fremgår af ansøgningen, at der inden for afgrænsningen af naturnationalparken er registreret en række fredede fortidsminder samt mange kilometer sten- og jorddiger. Fortidsminderne omfatter forskellige kategorier f. eks. diger, mindesten, hullevejsspor og gravhøje. Dertil kommer det bygningsfredede Fussingø Hovedgård med tilhørende avls- og godsbygninger som f. eks. Fussingø Vandmølle.

Naturstyrelsen oplyser, at hegningen af Naturnationalpark Fussingø planlægges, så det i størst mulige grad går uden om kendte fortidsminder.

Det fremgår, at naturlig hydrologi generelt vil kunne forenes med tilstedeværelsen af fortidsminder, idet fortidsminderne tidligere har sameksisteret med de naturlige hydrologiske forhold eller ikke ligger i områder med genoprettet hydrologi. Der vil ikke ændres i de hydrologiske forhold ved fredede bygninger o.l.

Miljøstyrelsen vurderer, at etableringen af Naturnationalparken Fussingø ikke vil medføre en risiko for fortidsminder, fordi den genetablerede hydrologi før har sameksisteret med fortidsminderne. Udsætningen af dyr til græsning på området vurderes heller ikke at medføre en væsentlig påvirkning på fortidsminderne, da dyrene pga. størrelsen på området vil kunne sprede sig over et stort areal.

Fredninger

Den nærmeste fredning er en arealfredning af ”Fussingsø, Læsten bakker”, fredningen ligger delvist inden for naturnationalparken. Fredningen ”Læsten Bakker (Læsten By)” grænser også op til naturnationalparken.

Miljøstyrelsen vurderer på baggrund af projektets tiltag, at projektet ikke vil være i strid med fredningernes formål.

Bygge/beskyttelseslinjer samt beskyttede diger

Området er præget af forskellige beskyttelseslinjer hhv. søbeskyttelseslinjen ved Fussing Sø, skovbeskyttelseslinjen omkring skovområderne og en række diger spredt over området. Hegningen af projektområdet vil krydse igennem sø- og skovbeskyttelseslinjen samt over flere diger. Hegningen udføres således, at digerne ikke berøres. Miljøstyrelsen bemærker, at hegning, f.eks. et trådhegn, som udgangspunkt ikke er omfattet af forbuddet iht. skovbyggelinjen og sø- og åbneskyttelseslinjen. Kommunen kan, jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 1, dispensere fra skovbyggelinjen og sø- og åbneskyttelseslinjen.

Jordforurening og drikkevandsinteresser

Der er ikke registreret kortlagte jordforureninger inden for projektområdet, der heller ikke er omfattet af kommunens områdeklassificering. Det vurderes derfor, at projektet ikke vil medføre mobilisering af jordforurening, der kan påvirke grundvandsforekomster negativt.

Ressourcer og affald

Håndtering af affald og spildevand

Projektet generer ikke nævneværdigt affald i hverken anlægs- eller driftsfasen. Affald fra gæster i naturnationalparken vil blive opsamlet ved publikumsfaciliteter og bortskaffes i henhold til gældende regler i de kommunale ordninger. Naturstyrelsen har supplerende oplyst, at projektet ikke genererer spildevand i anlægsfasen.

Materialer til udførelse af projektet

Til etablering af hegnet vil der blive brugt semipermeabelt vildthege af stål, med en højde på 2 m og en maske størrelse på ca. 5-7,5 x 10-12,5 cm. Pæle af afbarket akacie- eller robinietræ (FSC/PEFC certificerede). Træpælende vil have en længde på ca. 4 meter og en diameter på ca. 14-17 cm. Der vil også blive benyttet 40 vildtpassager, der skal tillade passage for lidt større smådyr.

Der vil blive benyttet flydespærre lavet af matsorte ikke reflekterende PEH rør i sektioner af 50 m med en diameter på ca. 50 cm. De påsvejses endekapper og ballast og forankres med kæder til en betonklods. Der skal bruges ca. 1.700 m flydespærre.

Der vil blive benyttet træ til bygningen af udkigstårne, borde og bænke, jf. miljøkravene til offentlige indkøb.

Det vil blive benyttet grus til etableringen af sideanlæg til hestevogne.

Miljøstyrelsen vurderer, at der ikke vil være nogen væsentlig påvirkning forbundet med det oplyste materialeforbrug, idet der er tale om meget begrænsede mængder.

Kumulative påvirkninger

Det fremgår, at Randers Kommune den 19. november 2021 har sendt Udkast til naturplan for Læsten Bakker i høring. Planen indgår som en del af LIFE IP Natureman, der er et integreret EU LIFE-projekt, der omhandler genopretning og forvaltning af ådale i Himmerland. Planen omfatter arealer, der grænser op til Naturnationalpark Fussingø ved Tuemosen. Formålet er at forbedre biodiversitetsmæssige forhold i området med tiltag nært tilsvarende til dem der benyttes ifm. naturnationalparken. Hvis den vedtages, vil den bidrage med positivt potentiale for naturmæssige forhold og for spredningen af sjældne eller truede arter.

Naturstyrelsen har ikke kendskab til øvrig konkret planlægning eller ansøgte projekter fra andre lodsejere eller myndigheder, som er i kumulation med projektet.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at de kendte planer/projekter ikke vil medføre kumulative negative effekter.

ESPOO

Miljøstyrelsen vurderer, at projektet vil ikke medføre effekter, der kan være grænseoverskridende og er derfor ikke omfattet af ESPOO konventionen.

Samlet vurdering

Projektet vurderes ikke at påvirke Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag eller bilag IV arter væsentligt. Projektet vil heller ikke påvirke rødlistede eller andre fredede arter negativt.

Der vurderes ikke at ske negative tilstandsændringer i naturområder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 som følge af realisering af projektet. Der forventes ikke

væsentlige gener for befolkningen i området i hverken anlægs- eller driftsfasen, ligesom projektet ikke genererer emission eller udledning af stoffer til luften eller våde recipienter.

De tiltag omkring friluftsliv, veje og stiforløb, som skal gennemføres, vurderes ikke at medføre en væsentlig negativ påvirkning af landskab eller kulturhistoriske interesser, idet der er tale om begrænsede anlæg.

Ligeledes vil friluftslivet kunne eksistere i samme omfang som i dag.

Det er derfor Miljøstyrelsens vurdering, at det anmeldte projekt ikke er omfattet af krav om miljøvurdering, da det ud fra det oplyste ikke vil kunne få en væsentlig indvirkning på miljøet.

Høring

Miljøstyrelsen har foretaget en høring af Randers Kommune samt Museum Østjylland. Der er også foretaget høring af parter og orientering af foreninger tilknyttet området, hvis kommentarer er indarbejdet i afgørelsen.

Kommunens og andres kommentarer:

Miljøstyrelsen har modtaget høringssvar fra Randers Kommune, Museum Østjylland og 7 parter. For høringssvar og Naturstyrelsens bemærkninger hertil henvises der til bilag 5. Herunder er medtaget høringssvar fra Randers Kommune og Museum Østjylland.

Randers Kommunes høringssvar:

Indhegningen placeres hvor der bl.a. findes fortidsmindebeskyttelseslinje, sø- og å-beskyttelseslinje og beskyttet natur (§ 3) efter naturbeskyttelsesloven. Indhegningen omfatter vandløb og søer hvor vandløbsloven gælder. Desuden forløber offentlige veje igennem området hvor lov om offentligeveje gælder. Det er Randers Kommunes vurdering at der vil være en påvirkning i forhold til disse parametre. Randers Kommune har været løbende i dialog med Naturstyrelsen vedr. projektet og Randers Kommune har ikke vurderet at påvirkningen er så væsentlig at projektet ikke kan gennemføres.

Randers Kommune er enig i Miljøstyrelsens vurderinger om, at projektet ikke vil påvirke miljøet eller fredede arter væsentligt. Ligeledes er det Randers Kommunes vurdering at Naturnationalparken Fussingø, ikke vil medføre en indvirkning på mulighederne for at gennemfører indsatser i den kommende vandplan III. Desuden vurderes det at tiltagene inden for Naturnationalparken påvirker eller reducerer mulighederne for at opnå God Økologisk tilstand i de nærmest beliggende vandløb. Vurderingen er foretaget på baggrund af det topografiske og afvandingsmæssige til de nærmeste målsatte vandløb.

Randers Kommune har ikke kendskab til yderligere forekomster af beskyttede eller truede arter.

Naturstyrelsens svar:

Naturstyrelsen bemærker at svaret tages til efterretning og oplyser at

Naturstyrelsen er i løbende dialog med kommunen om oplysning af de ansøgte projekter. Dette gælder både ift. vandløbsloven, bygge- og beskyttelseslinjer samt § 3 i naturbeskyttelsesloven, museumsloven, planloven, vejløvgivningen m.v.

Miljøstyrelsens bemærkninger:

Miljøstyrelsen har ingen bemærkninger til høringssvaret og det medføre ikke ændringer i den foreliggende vurdering.

Museum Østjyllands høringssvar:

Museum Østjylland mener, at der bør udarbejdes en miljøvurdering af Naturnationalpark Fussingø. Museet er dermed ikke enig i det tilsendte udkast (31. maj 2022) til en afgørelse, hvor det vurderes, at der ikke skal laves en miljøvurdering. Museum Østjylland begrundet kravet om en miljøvurdering med, at oprettelsen af Naturnationalpark Fussingø vil påvirke både fortidsminder og kulturarv i væsentligt omfang og, at omfanget af ændringerne ikke er grundigt undersøgt eller beskrevet i projektplanen.

Museum Østjylland henviser derfor til den tidligere fremsendte udtalelse og høringssvar til Naturstyrelsen af den 14. juli 2021 (vedhæftet).

Her skal dog også fremhæves:

- I Miljøstyrelsens udkast til afgørelsen side 43: Miljøstyrelsen vurderer, at udsætningen af dyr til græsning på områderne ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af fortidsminderne.

Det er Museum Østjylland ikke enig i. Af væsentlighedsvurderingen side 48 fremgår det også: "at græssende dyr og mennesker kan have en u hensigtsmæssig effekt på fortidsminderne ved primært slitage. Der iværksættes en baselinenemgang af fortidsminderne i naturnationalparken forud for etableringen. Baselinegennemgangen af fortidsminderne vil være baggrund for en løbende monitoring af fortidsminderne i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen, hvor eksempelvis frahegning kan iværksættes om nødvendigt."

Endvidere står der på side 233, at der "derudover gennemføres en basisregistrering af fortidsminderne i naturnationalparken forud for iværksættelse af græsningen. Store planteædende pattedyr og mennesker kan have en u hensigtsmæssig effekt på fortidsminderne, primært ved slitage. Baselinegennemgangen af fortidsminderne vil være baggrund for en løbende monitoring af fortidsminderne i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen."

- Fussingø er et område med usædvanligt mange fortidsminder i form af primært gravhøje men også i form af diger, højryggede agre og hulveje. Fortidsminderne er beskyttet af museumslovens §29e. De mange kendte fortidsminder og topografien indikerer, at der også kan være spor efter hidtil skjulte/ikke registrerede fortidsminder i det aktuelle område f.eks. i form af oldtidsbebyggelse i forbindelse med gravhøjene og marksystemerne. Disse fortidsminder er beskyttet af museumslovens §27, og skal også sikres mod påvirkning af dyrenes trampen og roden i jorden mm.

- Ikke fredet kulturarv er nærmest ikke beskrevet i miljøvurderingen. Det være sig de skarpt markerede skovbryn og de oversøiske arter – som fx de meget høje 130-140 år gamle douglasgraner i Humlehaven. Her vil en eventuel beskyttelse kun finde sted i det omfang, en sådan understøtter naturnationalparkens målsætninger om styrkelse af biodiversitet og en rigere natur. Det betyder konkret et gradvist farvel til de skarpt markerede skovbryn og markskel, der siden slutningen af 1700-tallet har tegnet herregårdslandskabets hovedlinjer, samt på længere sigt også de oversøiske træarter.

Naturstyrelsens svar:

I forlængelse af henvendelser fra Museum Østjylland og Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum i foråret 2021 har der været holdt et fællesmøde (20. april 2021) samt en fælles besigtigelse (6. juli 2021). Begge møder gav anledning til konstruktive drøftelser af planer og forslag til justeringer.

Græssende dyr:

Det er en meget velkendt problemstilling, at græssende dyr og mennesker vil kunne have en u hensigtsmæssig effekt på fortidsminderne ved primært overfladisk slidage. Det har Naturstyrelsen, som landets største enkeltlods-ejer af fredede fortidsminder (ca. 5.100 fredede fortidsminder), en lang erfaring med håndteringen af. Siden 1990'erne har Naturstyrelsen ført systematisk tilsyn med fortidsminder og håndteret begyndende slid eller skader på fortidsminder løbende. En løbende og tidlig håndtering betyder, at der udelukkede er tale om overfladisk slid, der vil kunne genoprettes, og som ikke påvirker urørt arkæologisk materiale.

Over tid har udfordringerne med beskyttelse af fortidsminderne flyttet sig fra håndtering af skovdrift og store skovningsmaskiner, over øget pres fra diverse friluftaktiviteter til forskellige typer af græssende dyr. Alle kategorier af udfordringer har Naturstyrelsen tidligere vist har kunnet håndteres, så antallet af henstillinger eller påtaler fra tilsynsmyndigheden (Slots- og Kulturstyrelsen) ligger væsentligt lavere for Naturstyrelsens fredede fortidsminder end for tilsvarende på private arealer.

I naturnationalparken gennemføres en baselinemonitering forud for udsætning af dyr. Efter udsætningen vil der løbende blive gennemført opfølgende monitoringer, der skal sikre, at u hensigtsmæssig færdsel og aktivitet af dyr eller mennesker kan blive håndteret så tidligt, at der ikke sker uoprettelige skader på diger eller fortidsminder. Overfladisk slid genoprettes og u hensigtsmæssig færdsel reguleres eksempelvis med spærring af veksler, væltede træer, lokale frahegninger m.v. De konkrete reguleringer eller afværgeforanstaltninger vil først kunne ske i forlængelse af den konkrete dyrefloks adfærd på arealet.

Museumslovens § 29e:

Alle områdets fredede fortidsminder er beskyttet af museumsloven § 29e. Konkret omfatter det alle gravhøjene, enkelte hulvejsspor, en vej dæmning og en mindesten. Herudover ligger der arealer med højryggede agre, oldtidsagre og flere hulvejsspor, som ikke er omfattet af en formel beskyttelse. Naturstyrelsen håndterer dog disse kulturspor tilsvarende de fredede fortidsminder, og de monitoreres og håndteres som beskrevet ovenfor under græssende dyr. Alle sten- og jorddiger på arealet er beskyttet af museumsloven § 29a. Digerne monitoreres og håndteres som

beskrevet ovenfor under græssende dyr. Den planlagte proces omkring etablering af nationalparker, og herunder håndtering af fredede fortidsminder og beskyttede diger, er forløbet i en tæt og konstruktiv dialog mellem Naturstyrelsen og Slots- og Kulturstyrelsen (myndigheden på museumsloven §§ 29a og 29e). Myndigheden har da heller ikke i forbindelse med nærværende høring fundet anledning til at udtrykke bekymring for de aktuelle planer.

Arkæologi under jorden er omfattet af museumsloven § 27. Skoven har været beskyttende for de mange arkæologiske spor. Færdsel af dyr og mennesker vurderes dog på ingen måde at kunne påvirke urorte lag og herved de arkæologiske interesser. Ved egentlige anlægsarbejder bliver arkæologi under jorden naturligvis håndteret jf. museumsloven § 27.

Ikke fredet kulturarv: Herregårdslandskabet omkring Fussingø er skabt og vedligeholdt af den tidligere herregårdssdrift. Med den nuværende funktion som administration for Naturstyrelsen/Miljøstyrelsen er der derfor sket en funktions-tømming i forhold til det oprindelige herregårdslandskab. Det vil nødvendigvis resultere i en gradvis forandring over tid. Særligt vil de levende strukturer i herregårdslandskabet i form af bevoksninger – særlige plantninger, skoubryn m.v. udvikle sig til noget andet.

I kommuneplanen er herregårdslandskabet udpeget som bevaringsværdigt kultur-miljø (planloven § 11a). Udpegningen resulterer ikke i konkrete beskyttelses-hensyn i den daglige drift, men er udelukkende et plantema, der indgår i samlede myndighedsafgørelser.

Ved tidligere møder med museerne (20. april 2021 og 6. juli 2021) har der været fælles forståelse for, at der blev iværksat en registrering af det eksisterende herregårdslandskab omkring Fussingø. Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum og Dansk Center for Herregårdsforskning har påtaget sig opgaven og har igangsat arbejdet.

Endelig kan det oplyses, at de store douglasgraner i Humlehaven ikke fældes, jf. øvrige oplysningerne i Naturstyrelsens retningslinjer for urørt skov i nationalpark projektet. Af retningslinjerne fremgår bl.a., at douglasgran, thuja og ædel-granarter kan bevares som et landskabeligt og strukturelt element i mindre omfang. Særligt unikke enkeltstående gamle træer kan bevares uanset træart.

Miljøstyrelsens bemærkninger:

Græssende dyr:

Miljøstyrelsen fastholder sin vurdering angående den potentielle påvirkning af udsætning af dyr og muligt øget besøgstal på fortidsminderne i området. Dette underbygges af Naturstyrelsens erfaring som den største enkelte lodsejer af fredede fortidsminder og forvaltning heraf.

Museumslovens § 29e:

Miljøstyrelsen har ingen yderlige bemærkninger vedr. Museumslovens § 29e. Miljøstyrelsen har ligeledes ikke nogen bemærkninger til håndteringen af museumsloven §27.

Ikke fredet kulturarv:

Da der ikke opføres større tekniske anlæg i herregårdslandskabet, og da der fortsat vil være oplevelsen af skovbryn fastholder styrelsen sin vurdering af den landskabelige påvirkning.

Offentliggørelse

Miljøstyrelsens afgørelse offentliggøres udelukkende digitalt. Materialet kan tilgås på Miljøstyrelsens hjemmeside www.mst.dk. Offentliggørelsen finder sted den 1. august 2022.

Offentligheden har adgang til sagens øvrige oplysninger med de begrænsninger, der følger af lovgivningen.

Klagevejledning

Afgørelsen kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet for så vidt angår retlige spørgsmål af enhver med retlig interesse i sagens udfald samt af landsdækkende foreninger og organisationer, der som formål har beskyttelsen af natur og miljø eller varetagelsen af væsentlige brugerinteresser inden for arealanvendelsen og har vedtægter eller love, som dokumenterer deres formål, og som repræsenterer mindst 100 medlemmer, jf. miljøvurderingslovens § 50.

Du klager via Klageportalen, som du finder et link til på forsiden af www.naevneneshus.dk/. Klageportalen ligger også på www.borger.dk og www.virk.dk. Du logger på www.borger.dk eller www.virk.dk.

Klagen sendes gennem Klageportalen til den myndighed, der har truffet afgørelsen. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for myndigheden i Klageportalen. Når du klager, skal du betale et gebyr, på 900 kr. for private og 1800 kr. for virksomheder og organisationer. Du betaler gebyret med betalingskort i Klageportalen.

Du kan læse mere om gebyrordningen og klage på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside (<https://naevneneshus.dk/start-din-klage/miljoe-og-foedevareklage-naevnet/vejledning/>).

Miljø- og Fødevareklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der ikke modtages gennem Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning til Miljøstyrelsen, som videresender anmodningen til Miljø- og Fødevareklagenævnet, der træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

Klagen skal være modtaget senest fire uger efter offentliggørelsen af afgørelsen dvs. den 29. august 2022. *[Annoncedato+4 uger - Bemærk at en klagefrist ikke kan udløbe på en lørdag eller helligdag. Den skal i så fald forlænges til den førstkomende hverdag].*

Betingelser mens en klage behandles

Klage over afgørelsen har ikke opsættende virkning, medmindre Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemmer noget andet. Det betyder, at du kan handle efter Miljøstyrel-

sens afgørelse. Udnytter du afgørelsen, indebærer dette ingen begrænsning i klagenævnets mulighed for at ændre eller ophæve afgørelsen. Hvis nævnet tillægger en klage opsættende virkning, skal du afvente nævnets afgørelse før det anmeldte projekt kan gennemføres, og nævnet kan i den forbindelse påbyde påbegyndte bygge- og anlægsarbejder standset.”

Miljøstyrelsens afgørelse kan indbringes for domstolene inden 6 måneder fra afgørelsens offentlige bekendtgørelse.

Kopi til:

Bilag:

Bilag 1: Ansøgning

Bilag 2: Projektbeskrivelse

Bilag 3: Væsentlighedsvurdering

Bilag 4: Notat om grundvand og nitrat

Bilag 5: Behandling af høringsvar

Med venlig hilsen

Niels Bjørkbom

Kontorchef | Landskab & Skov

+45 23 46 05 36 | niebj@mst.dk